

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Jitka Prajzlerová

Zemský národní výbor v Praze a jeho nástupci

Vývoj agendy Zemského národního výboru v Praze

Provincial National Committee in Prague and its followers

Development of the agenda of the Provincial National Committee in Prague

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod laskavým vedením PhDr. Jana Kahudy, Ph.D., že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 28. prosince 2021

Jitka Prajzlerová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Janu Kahudovi, Ph.D. za odborné vedení a podporu při tvorbě této bakalářské práce, a za mnoho cenných rad.

Abstrakt

V bakalářské práci se zabývám vznikem, vývojem a činností Zemského úřadu v Praze, později Zemského národního výboru v Praze, a jeho návazností na vyšší i nižší správní úřady. Závěr práce je věnován zániku Zemského národního výboru v Praze a předání jeho kompetencí a agend v souvislosti s událostmi v únoru roku 1948 a reorganizací veřejné správy v roce 1949. Cílem práce bylo postihnoutí agendy ZNV v Praze s akcentem vývoje této agendy u jeho předchůdců i nástupců.

Úřad pod názvem Zemská správa politická Národního výboru navázal po vzniku republiky na činnost Českého místodržitelství v Praze. Ve vnitřní správě v českých zemích zůstal po vzniku republiky zachován rakouský dualistický systém, který spočíval v rozdělení agendy mezi politické úřady a samosprávné orgány, přičemž politické úřady měly vedoucí postavení. Snaha o odstranění tohoto systému zavedením župního zákona skončila neúspěchem. Až na základě novelizace tohoto zákona v roce 1927 začal od 1. 12. 1928 v Praze působit zemský úřad jako druhá instance ve věcech, kde ve třetí instanci rozhodovala příslušná ministerstva.

Podstatnou změnu ve správě přinesla okupace Československa, zemský úřad podléhal přímému doзору říšského protektora, zemské zastupitelstvo bylo rozpuštěno a později nahrazeno zemskou radou jako poradním sborem zemského prezidenta, jejíž členy jmenoval ministr vnitra.

Po osvobození Československa se z České národní rady vytvořil Zemský národní výbor v Praze. Činnost ZNV byla ukončena v roce 1949 v souvislosti s reorganizací veřejné správy a zavedením krajského zřízení.

Klíčová slova

politická správa, zemský úřad, zemský národní výbor, národní výbory

Abstract

In my bachelor thesis I deal with the origin, development and activities of the Provincial Office in Prague, later the Provincial National Committee in Prague, and its connection to higher and lower administrative authorities. The conclusion of the thesis is devoted to the demise of the Provincial National Committee in Prague and the transfer of its competencies and agendas in connection with the events of February 1948 and the reorganization of public administration in 1949.

After the establishment of Czechoslovakia, the Office called the Provincial Political Administration of the National Committee continued the activities of the Czech Governor's Office in Prague. In the internal administration of the Czech lands, the Austrian dualist system was maintained after the establishment of Czechoslovakia, which consisted of the division of the agenda between political authorities and self-governing bodies, with political authorities having a leading position. Efforts to eliminate this system by introducing a county law have failed. It was not until the amendment of this law in 1927 that the provincial office began to operate in Prague on December 1, 1928 as the second instance in matters where the relevant ministries decided in the third instance.

The occupation of Czechoslovakia brought a significant change in administration, the provincial office was under the direct supervision of the Reich Protectors of Bohemia and Moravia, the provincial council was dissolved and later replaced by the provincial council as an advisory board to the provincial president, whose members were appointed by the Ministry of the Interior.

After the liberation of Czechoslovakia, the Czech National Council formed the Provincial National Committee in Prague (ZNV). The activities of ZNV were terminated in 1949 in connection with the reorganization of public administration and the introduction of regional establishment.

Key Words

state administration, provincial office, provincial national committee, national committees

OBSAH

1. ÚVOD.....	9
2. VZNIK REPUBLIKY.....	10
3. ZEMSKÝ ÚŘAD V PRAZE DO ROKU 1927	11
3.1 ZEMSKÁ SPRÁVA POLITICKÁ NÁRODNÍHO VÝBORU 1918 - 1919.....	11
3.2 ZEMSKÁ SPRÁVA POLITICKÁ 1920 – 1927	11
4. ZEMSKÝ ÚŘAD V PRAZE 1928 - 1939	12
4.1 VZNIK, ZÁKONY A NAŘÍZENÍ, PŮSOBNOST	12
4.1.1 Zemský prezident	13
4.1.2 Zemské zastupitelstvo	13
4.1.3 Zemský výbor.....	13
4.1.4 Zemské komise.....	14
4.2 SHRUTÍ	14
4.3 ORGANIZACE ZEMSKÉHO ÚŘADU V PRAZE	15
4.3.1 Prezidium Zemského úřadu v Praze	16
5. ZEMSKÁ SPRÁVA V ČECHÁCH V DOBĚ NESVOBODY	17
5.1 ORGANIZACE ZEMSKÉHO ÚŘADU V PRAZE	19
5.1.1 Prezidium Zemského úřadu	19
6. ZEMSKÁ SPRÁVA V ČECHÁCH 1945 – 1948.....	20
6.1. VZNIK NÁRODNÍCH VÝBORŮ	20
6.2. ZEMSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR V PRAZE 1945 - 1948.....	21
6.2.1 Orgány ZNV v Praze	23
6.2.1.1 Prezidium ZNV	23
6.2.2 Organizace úřadu ZNV.....	25
7. ORGANIZACE, PŮSOBNOST A ČLENĚNÍ JEDNOTLIVÝCH ODDĚLENÍ ZEMSKÉHO ÚŘADU V PRAZE – ZEMSKÉHO NÁRODNÍHO VÝBORU	30
7.1 STÁTNÍ OBČANSTVÍ	30
7.2 MATRIČNÍ ZÁLEŽITOSTI	31
7.3 POLICEJNÍ A BEZPEČNOSTNÍ ZÁLEŽITOSTI	32

7.4 SPOLKOVÉ ZÁLEŽITOSTI.....	33
7.5 ZÁLEŽITOSTI OBCHODU A ŽIVNOSTÍ.....	37
7.6 STAVEBNÍ ODDĚLENÍ.....	38
7.7 SOCIÁLNÍ, ZDRAVOTNÍ A VETERINÁRNÍ ZÁLEŽITOSTI	40
7.8 ODDĚLENÍ ZEMĚDĚLSKO-LESNICKÉ.....	42
7.9 VOLEBNÍ A OBECNÍ ZÁLEŽITOSTI	43
7.10 ODDĚLENÍ TECHNICKO-PRÁVNÍ, STAVEBNÍCH ÚPRAV, STROJNÍ A POŽÁRNÍ ODDĚLENÍ	44
7.11 VODOHOSPODÁŘSKÉ ZÁLEŽITOSTI	45
7.12 ODDĚLENÍ CÍRKEVNÍ, NADAČNÍ A ŠKOLSKÉ	46
7.13 ZÁLEŽITOSTI CENOVÉ, DRUŽSTEVNÍ, ZÁSOBOVACÍ A VYŽIVOVACÍ	47
7.14 ZÁLEŽITOSTI FINANČNÍ, VOJENSKÉ, PLÁNOVACÍ, PRÁVNÍ, KONTROLNÍ..... A PERSONÁLNÍ	49
7.15 ÚČTARNA.....	53
7.16 ZÁLEŽITOSTI SPRÁVY SILNIC A MOSTŮ	53
7.17 ZÁLEŽITOSTI PRŮMYSLU A DOPRAVY.....	53
8. UKONČENÍ ČINNOSTI ZNV A PŘENESENÍ JEHO AGEND.....	59
8.1 ZEMSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR 1948 - 1949	59
8.2 KRAJSKÉ NÁRODNÍ VÝBORY A PŘENESENÍ AGEND ZNV V PRAZE	59
8.2.1 Referáty KNV.....	61
9. ZÁVĚR.....	64
10. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	65
10.1 LITERATURA.....	65
10.2 ARCHIVNÍ PRAMENY	66
10.2.1 Fondy.....	66
10.2.2 Inventáře k fondům	66
10.3 ZÁKONY, NAŘÍZENÍ	67
10.4 INTERNETOVÉ ZDROJE	69

Seznam použitých zkratek

č.p.	číslo popisné
ČNR	Česká národní rada
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSSD	Československá sociální demokracie
kart.	karton
kn.	kniha
KNV	Krajský národní výbor
KSČ	Komunistická strana Československa
MH	Ministerstvo hospodářství
MNV	Místní národní výbor
MV-NR	Ministerstvo vnitra – nová registratura
NA	Národní archiv
ONV	Okresní národní výbor
RAV	Reichsauftragsverwaltung (Správa z příkazu Říše)
sign.	signatura
SÚA	Státní ústřední archiv
ÚNS	Ústavodárné národní shromáždění
ÚŘP	Úřad říšského protektora
ZNV	Zemský národní výbor
ZOB	Zemský odbor bezpečnosti
ZÚ	Zemský úřad

1. Úvod

Téma bakalářské práce jsem si vybrala pro jeho pestrost. Zemský úřad v Praze, jeho předchůdci i nástupce, se zabýval záležitostmi souvisejícími s rozvojem země po všech stránkách, ale nejen formou všeobecných nařízení. Jeho činnost se ve velké většině týkala konkrétního subjektu. Vývoj agendy od roku 1918 a přenesení jeho pravomocí v souvislosti s reformou započatou v roce 1948 bylo předmětem mého zájmu.

V jednotlivých kapitolách jsem se snažila o stručný popis struktury a základních činností Zemského úřadu v Praze. Na příkladu agendy týkající se státního občanství a matričních záležitostí je stručně popsán vývoj agendy na pozadí historických událostí.

Podrobněji je rozebrán zánik instituce v roce 1949.

Cenným zdrojem informací se staly především inventáře k fondu Zemský úřad v Praze, uložené v Národním archivu, stejně jako celý rozsáhlý fond. Základní údaje bylo možné vyhledat i v literatuře. Většina citovaných zákonů a nařízení byla získána z aplikace ASPI. Internetové zdroje byly využity zejména v případech týkajících se stručných životopisných údajů některých významnějších osobností.

Při zpracovávání bakalářské práce nastal problém u snahy popsat systematicky činnost Zemského úřadu v Praze a jeho jednotlivých kancelářských oddělení. Bylo zjištěno, že ne vždy bylo zachováno původní členění archivního souboru na skupiny a oddělení. Při jeho pořádání během šedesátých let minulého století (ale i dříve) bylo mnoho materiálů vyskartováno a vzhledem k tehdejší politické situaci se počítalo s další skartací po uplynutí skartačních lhůt, ke které naštěstí v některých případech nedošlo. Celá agenda Zemského úřadu v Praze byla v rámci archivního upořádání rozdělena do několika oddílů podle věcných skupin. Cílem pořádání bylo usnadnit tehdy velmi živou nahlédací agendu, která od roku 1990 opět vzrostla. První samostatně inventarizovaný celek tvořily záležitosti státního občanství včetně domovského práva a záležitosti matriční. Při pořádání byl sice zachován systém uspořádání spisů zavedený v zemském úřadu při vedení agendy, to znamená ukládání spisů podle let a podacích čísel, ale rozdělení do věcných skupin, i vzhledem ke změnám v průběhu let 1928 – 1945, bylo pojato jinak. Při popisu činnosti jednotlivých oddělení byl proto využit systém archivního uspořádání. Původní organizace úřadu však není opomenuta.

2. Vznik republiky

Dne 28. 10. 1918 byla vyhlášena Československá republika. Zákon č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného státu československého (tzv. recepční zákon) ustanovil v zájmu zachování souvislosti dosavadního právního řádu s novým stavem mimo jiné v čl. 3 „Všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní a zejména i obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení.“

Po vytýčení hranic republiky nastala potřeba sjednocení politické správy a územní samosprávy na celém tehdejším československém území. Parlament se usnesl, že nejspokudnější bude cesta převzetí uspořádání z území Slovenska a schválil Zákon č. 126/1920 Sb. o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé, jehož účinnost měla být určena vládním nařízením. K realizaci tohoto zákona na území celého státu však nedošlo, zůstalo pouze s nepatrnými změnami na Slovensku.

3. Zemský úřad v Praze do roku 1927

3.1 Zemská správa politická Národního výboru 1918 - 1919

Úřad svou činností v roce 1918 plynule navázal na činnost Českého místodržitelství v Praze. V jeho čele stál prezident jmenovaný vládou.

3.2 Zemská správa politická 1920 – 1927

Změna názvu nepřinesla do činnosti úřadu žádné velké změny. Až na základě Zákona 125/1927 Sb. o organizaci politické správy ze dne 14. 7. 1927, jež byl pojat jako novelizace župního zákona, došlo ke konečné úpravě organizace veřejné správy na území celého státu. Byly zřízeny zemské úřady pro každou ze čtyř zemí se sídly v Praze, Brně, Bratislavě a Užhorodu. Tyto měly dle zákona vykonávat ve svém obvodu vnitřní správu a práva, jež dosud příslušela zemským správám politickým, jejich prezidentům a zemským (správním) výborům (komisím). Byly tak sloučeny orgány státní politické správy a orgány zemské samosprávy, a jejich úkoly byly rozděleny mezi orgány nové: zemského prezidenta, zemský úřad, zemské zastupitelstvo a zemský výbor.

4. Zemský úřad v Praze 1928 - 1939

4.1 Vznik, zákony a nařízení, působnost

Zákon 125/1927 Sb. o organizaci politické správy nabyl v Zemi české účinnost dne 1. 12. 1928, přičemž již před tímto datem mohla být přijata přechodná opatření v zájmu včasného provedení zákona.

Výnosem zemského prezidenta č. 7/37399 z 1. 12. 1928¹ začal pracovat Zemský úřad v Praze jako orgán veřejné správy druhé instance. První instancí státní správy podřízenou Zemskému úřadu byly okresní úřady v čele s okresními hejtmany. ZÚ vykonával vnitřní správu a práva, která dosud náležela Zemské správě politické, agenda se však rozšířila, především o hospodářsko-finanční úsek. Vládním nařízením č. 187 ze dne 18. 12. 1929 Sb.² byla pak z působnosti ministerstev přenesena na ZÚ další agenda – údržba silnic, nadace, státní občanství, tisk, spolky, hlášení cizinců, sbírky, matriky, obecní knihovny, církevní majetek a kongrua. V těchto věcech většinou rozhodoval ZÚ s konečnou platností. Vládním nařízením č. 186 ze dne 18. 12. 1929 Sb.³ byly některé agendy přesunuty na okresní úřady, zejména agenda věcných loterií a manželství. K dalším přesunům působnosti z ministerstev na zemský úřad a ze zemského úřadu na okresní úřady a výbory došlo vládními nařízeními č. 149 – 151 ze dne 28. 6. 1936⁴. Těžiště státní správy se tedy přeneslo na zemské a okresní úřady. Obvody a sídla zemských úřadů byly stanoveny výše zmíněným zákonem č. 125/1927 Sb. Obvody a sídla okresních úřadů vládním nařízením.

¹ Zemský věstník pro Čechy. Praha, Státní tiskárna, 1928.

² Vládní nařízení č. 187/1929 Sb. ze dne 18. prosince 1929 o některých přesunech působnosti ministerstev na úřady zemské.

³ Vládní nařízení 186/1929 Sb. ze dne 18. prosince 1929 o některých přesunech působnosti zemských úřadů na úřady okresní.

⁴ Vládní nařízení 149/1936 Sb. ze dne 5. června 1936 o dalších přesunech působnosti zemských úřadů na úřady okresní; Vládní nařízení 150/1936 Sb. ze dne 5. června 1936 o některých přesunech působnosti zemských výborů na okresní výbory; Vládní nařízení 151/1936 Sb. ze dne 5. června 1936 o některých přesunech působnosti ministerstev na zemské úřady.

4.1.1 Zemský prezident

Přednostou zemského úřadu byl zemský prezident, státní úředník, jmenovaný prezidentem republiky, služebně podřízený ministru vnitra. Zemský prezident byl zároveň předseda zemského zastupitelstva, zemského výboru a zemských komisí. Zastupoval zemi navenek jako právnickou osobu a podepisoval písemnosti, které byly jejím jménem vydány.

4.1.2 Zemské zastupitelstvo

V sídle každého zemského úřadu bylo zřízeno zastupitelstvo, které mělo v Čechách 120 členů. Dvě třetiny členů zastupitelstva byly voleny podle všeobecného hlasovacího práva a jedna třetina byla jmenována z odborníků vládou. Volební období bylo šestileté. Zemské zastupitelstvo mělo povinnost sejít se minimálně jednou za čtvrtletí, schůze byly, až na výjimky stanovené zákonem, veřejné. K platnosti usnesení zastupitelstva byla nutná přítomnost více než poloviny jeho členů. Usnesení, které vyžadovalo vyšší schválení, bylo platné pouze při přítomnosti alespoň dvou třetin členů zastupitelstva.

Zemským zastupitelstvům náležela působnost hospodářská a správní, normotvorná, ve správním soudnictví, poradní a iniciativní. Zemské zastupitelstvo v Praze mělo ještě práva pečovat o humanitní, zdravotní, sociální, hospodářské, dopravní a kulturní zájmy země. V této působnosti bylo zemské zastupitelstvo orgánem usnásějícím. Usnesení zemského zastupitelstva prováděl zemský prezident.

Zastupitelstvo mohla rozpustit vláda. Do dvou měsíců bylo nutné vypsát nové volby. Volby do zemských a okresních zastupitelstev upravoval zákon č. 126/1927 Sb.⁵, který byl novelou zákona č. 330/1920 Sb. o volbách do župních zastupitelstev a okresních výborů.

4.1.3 Zemský výbor

Zemské zastupitelstvo volilo z vlastních řad zemský výbor, který se skládal z 12 členů a 12 náhradníků. Před volbou prohlásili členové zastupitelstva, jež byli jmenováni vládou, se kterou z volebních stran zastoupených v zastupitelstvu, budou hlasovat. Zemský výbor se scházel nejméně jednou za měsíc, zasedání byla neveřejná. Připravoval rozpočet, účty a návrhy pro jednání zemského zastupitelstva, spravoval zemský majetek a vedl zemské hospodářství. Usnesení zemského výboru prováděl rovněž zemský prezident.

⁵ Zákon 126/1927 Sb. ze dne 14. července 1927 o volbách zemských a okresních zastupitelstev.

4.1.4 Zemské komise

Zemské zastupitelstvo mohlo podle potřeby zřídit pro správu a dozor nad zemskými ústavami a podniky zemské komise ze členů zastupitelstva nebo z občanů do zemského zastupitelstva volitelných. Zemský úřad mohl rovněž zřizovat komise pro správu ústavů, podniků a silnic při okresních úřadech. Členy komisí volilo okresní zastupitelstvo. Řád okresních komisí vydávalo zemské zastupitelstvo po schválení ministerstvem vnitra.

4.2 Shrnutí

Zákon ze dne 14. července 1927 č. 125/1927 o organizaci politické správy sice odstraňoval dosavadní chaos ve státní správě, kdy vedle sebe existovaly tři různé systémy organizace politické správy – v českých zemích původní rakouský systém, na Slovensku župní zřízení podle zákona č. 126/1920, a na území Podkarpatské Rusi starý systém uherský, ale zároveň omezil pravomoc samosprávných orgánů, tj. zemských a okresních zastupitelstev a přenesl jejich práva na zemské a okresní úřady, tj. orgány státní moci, kde rozhodovali s konečnou platností zemští prezidenti jmenovaní prezidentem republiky na návrh ministra vnitra a okresní hejtmani jmenovaní ministerstvem vnitra.

Ministerstvo vnitra a vláda měly možnost rozpustit zemské i okresní zastupitelské sbory. Tím došlo v podstatě k úplnému podřízení zemských zastupitelských orgánů státní moci a v konečné instanci ministerstvu vnitra.

4.3 Organizace Zemského úřadu v Praze

Zemský úřad v Praze působil jako druhá instance v těch věcech, kde v třetí instanci rozhodovala příslušná ministerstva, především ministerstvo vnitra, veřejných prací, školství, zemědělství, zdravotnictví a sociální péče.

Organizace a působnost jednotlivých oddělení prošla v průběhu let několika změnami. Nejprve na základě Rozvrhu působnosti zemské správy politické⁶, který byl vydán v roce 1926, se činnost úřadu dělila do šestnácti základních skupin doplněných dvěma dodatky týkajícími se zásobování a stavebního ruchu:

Skupina I – ústava, úřady

Skupina II – sčítání lidu, státní občanství, věci domovské

Skupina III – volná

Skupina IV – československá branná moc

Skupina V – kultus (věci církevní), manželství, matriky

Skupina VI – vyučování, umění, věda

Skupina VII – zdravotnictví

Skupina VIII – věci zvěrolékařské

Skupina IX – zemědělství

Skupina X – voda, komunikace, policie stavební a požární

Skupina XI – společnosti akciové a pojišťovací, společenstva, spořitelny a spolky

Skupina XII – obchod a živnosti

Skupina XIII – pojišťování nemocenské, úrazové, starobní, invalidní, vdovské
a sirotčí a sociálně politická opatření všeobecná

Skupina XIV – policie mravnostní, věcná a shromažďovací

Skupina XV – ústavy, dobročinné nadace a fondy

Skupina XVI – různé

Oddělení 18 – zásobování

Oddělení 19 – stavební ruch

Podle výnosu ministerstva vnitra č. 40649 ze dne 9. 7. 1928 měl úřad 27 oddělení v 7 skupinách⁷. Po reorganizaci správy se od 1. 12. 1928 do 31. 12. 1933 o agendu dělilo

⁶ Rozvrh působnosti zemské správy politické. Praha: Zemská správa politická, 1926.

⁷ Vrbata, Jaroslav a kolektiv: Průvodce po archivních fondech a sbírkách, díl II., svazek 2, str. 60 – 88, Praha, Tisková, ediční a propagační služba MH, 1988.

celkem 62 oddělení nezahrnujících účtárnu a pomocné úřady. Vládním nařízením č. 187 ze dne 18. 12. 1929 Sb.⁸ byly přeneseny na zemský úřad některé pravomoci ministerstev, zároveň však dalšími vládními nařízeními byly některé pravomoci zemského úřadu přeneseny na úřady okresní. V letech 1934 – 1936 v rámci snahy o snížení nákladů na veřejnou správu se podařilo snížit počet oddělení na 53, ke kterým na základě oběžníku prezidenta zemského úřadu č. 42101 ze dne 5. 10. 1935 přibýlo oddělení označené písmenem H zahrnující záležitosti hospodářských poradních sborů a lichvy.

4.3.1 Prezidium Zemského úřadu v Praze

Prezidium zemského úřadu bylo pokračováním prezidia českého místodržitelství. V letech 1918–1919 se nazýval Zemskou správou politickou Národního výboru v Praze. V období od ledna 1921 do 30. 11. 1928 se jednalo o Prezidium zemské správy politické v Praze. Po nové organizaci politické správy, zakotvené v zákonu č. 125/1927 Sb., se změnil název úřadu na Prezidium Zemského úřadu v Praze, jež působil až do května 1945.

Do agendy prezidia dle registraturního plánu spadaly záležitosti:

- 1 – Prezident republiky, Národní shromáždění, zemská a okresní zastupitelstva, vnitřní personální záležitosti
- 2 – Vyznamenání a řády
- 3 – Obecní záležitosti, volby, obecní hospodářství
- 4 – Státní občanství, sčítání lidu, změny jména
- 5 – Věci církevní a kultové
- 6 – Školství
- 7 – Zdravotní péče
- 8 – Politické a bezpečnostní záležitosti
- 9 – Požární ochrana
- 10 – Nadace a fondy, sbírky
- 11 – Zemědělství, lesnictví a průmysl, hospodářsko-technická služba
- 12 – Finanční záležitosti
- 13 – Vojenské věci

⁸ Vládní nařízení 187/1929 Sb. ze dne 18. prosince 1929 o některých přesunech působnosti ministerstev na úřady zemské.

5. Zemská správa v Čechách v době nesvobody

Po 15. 3. 1939 se veškerá česká správa dostala do naprosté závislosti na říšském protektorovi, jež byl nejvyšším zákonodárcem v českých zemích. Na základě nařízení ze dne 7. 6. 1939 mohl „měnit autonomní právo... a vydávat předpisy všeho druhu“.⁹ Autonomní správa byla omezena nejen úřadem protektora, ale rovněž všechny nižší okupační úřady vykonávaly funkci dohlázele nad českou správou v rámci své kompetence. Hned od počátku okupace byla přímými i nepřímými zásahy německých míst rozpuštěna zastupitelstva. Výnosem ministra vnitra ze dne 14. 8. 1939¹⁰ byla zemským zastupitelstvům odňata veškerá působnost a jejím vykonáváním byli pověřeni zemští prezidenti. Nedotčena zůstala pravomoc zemského výboru. K rozpuštění již nezpůsobilých zemských zastupitelstev došlo vládním nařízením ze dne 13. 4. 1940¹¹. Zemští prezidenti byli nadále pověřeni výkonem působnosti zemského zastupitelstva. Zároveň měly být zřízeny zemské správní komise, složené z osmi členů jmenovaných ministerstvem vnitra. Za předsednictví zemského prezidenta měly tyto komise působit namísto zaniklých zemských výborů. Až do doby ustanovení zemských správních komisí byli výkonem této působnosti pověřeni zemští prezidenti. Tímto vládním opatřením zanikly funkce dosavadních členů zemského zastupitelstva, zemského výboru a zemských komisí.

Konečnou úpravu samosprávy v prvním období vývoje veřejné správy za okupace provádělo usnesení protektorátní vlády ze dne 18. 9. 1941¹², kterým se místo neuskutečněných zemských správních komisí zřizovaly zemské rady¹³. Rady byly vytvořeny jako poradní sbory zemských prezidentů, poradní působnost se vztahovala na všechny záležitosti zemské samosprávy, pokud náležely do oboru působnosti bývalých zemských zastupitelstev a zemských výborů. Zemská rada se skládala z osmi členů jmenovaných ministrem a předsedal jí zemský prezident. Samospráva okresů zanikla de facto

⁹ Věstník ministerstva vnitra v Praze: Mitteilungen des Ministeriums des Innern in Prag. Praha: Ministerstvo vnitra, 1939, str. 37–38

¹⁰ Oběžník č. B–2363–18/1–39–2, Věstník ministerstva vnitra v Praze: Mitteilungen des Ministeriums des Innern in Prag. Praha, Ministerstvo vnitra, 1939.

¹¹ Oběžník č. B–2363–4/6–40–2, Věstník ministerstva vnitra v Praze: Mitteilungen des Ministeriums des Innern in Prag. Praha, Ministerstvo vnitra, 1940

¹² Vrbata, Jaroslav a kolektiv: Průvodce po archivních fondech a sbírkách, díl II., svazek 2, str. 62, Praha, Tisková, ediční a propagační služba MH, 1988.

¹³ Oběžník č. B–2363–17/10–1941–2, Věstník ministerstva vnitra v Praze: Mitteilungen des Ministeriums des Innern in Prag. Praha, Ministerstvo vnitra, 1941.

mnichovským diktátem, neboť sídla mnoha okresních zastupitelských sborů se již nenacházela na území okleštěného státu. Neexistovala právní norma, kterou by mohla být působnost okresních zastupitelstev přenesena na sousední samosprávné orgány, jako tomu bylo v případě okresních úřadů¹⁴.

Za této situace vydal zemský prezident na základě vládního usnesení ze dne 14. 10. 1938 vyhlášku, kterou byla působnost zastupitelských sborů, záborem zmenšených nebo roztržených okresů, přenesena na přednosta okresních úřadů, do jejichž kompetence byly zbytky zabraných okresů přikázány. Zastupitelské orgány byly od počátku protektorátu záměrně potlačovány. Okupanti dosazovali na místa rozpuštěných zastupitelstev své lidi a byla-li samosprávná agenda přenesena na okresní úřady, resp. okresní hejtmány, působili v těchto také němečtí úředníci.

Zemské úřady byly podřízeny přímému dozoru Úřadu říšského protektora a nad okresními úřady dozoroval oberlandrát. Nařízení o vybudování správy a o německé bezpečnostní policii v Protektorátu Čechy a Morava z 1. 9. 1939 v §§ 7 a 8 výslovně stanovilo, že povinnost informace o svých úředních opatřeních okupačním úřadům se vztahuje i na nižší správní úřady, tj. zemské a okresní úřady¹⁵. Dopisem z 13. 9. 1939 rozvedl protektor ustanovení §§ 7 a 8¹⁶. Předpisy a správní nařízení vydaná zemským úřadem a nižšími správními orgány v Čechách musely být na počátku okupace před vydáním předkládány skupině Čechy ÚŘP v Praze, po jejím zrušení přímo ÚŘP. Oberlandrátům byly předkládány předpisy a nařízení okresních úřadů. Okupační úředníci zasahovali také do personálních záležitostí zemského úřadu. Zemským viceprezidentem¹⁷ v Čechách byl jmenován český Němec a nacist Leo Schubert (*9. 4. 1885, +24. 3. 1968). Také do okresních úřadů byli protektorem dosazováni němečtí přednostové.

Heydrichova reforma znamenala odstranění dvojí koleje ve veřejné správě a ovládnutí českých úřadů Němci, a to od nejvyšších po nejnižší. Ministry zastupovali němečtí úředníci, kteří ve skutečnosti rozhodovali; zemským, okresním a policejním úřadům byla přidělena správa z pověření Říše dříve vykonávaná úřadem protektora a oberlandráty.

¹⁴ Vládní nařízení 108/1940 Sb. ze dne 22. února 1940 o některých opatřeních k zjednodušení správy při územních nebo jiných změnách ve vnitřní správě.

¹⁵ Říšský zákoník I, str. 1681, viz NA, fond Ministerstvo vnitra – nová registratura (MV-NR), sign. B 1000-7, kart. 1493.

¹⁶ NA, fond Ministerstvo vnitra – nová registratura (MV-NR), sign. B 1000-7, kart. 1493

¹⁷ Vládní nařízení 103/1941 Sb. ze dne 23. ledna 1941 o změně jednacího řádu pro zemské a okresní úřady; Vládní nařízení 24/1942 Sb. ze dne 6. listopadu 1941 o pravomoci zemského vicepresidenta

Sjednocení dokumentovalo skutečnost, že prostoupení protektorátní správy německými úředníky bylo již tak pokročilé, že okupační správa nepotřebovala vlastní orgány.

Nařízení o správě z příkazu říše, Reichsauftragsverwaltung, pro něž se užívalo zkratky RAV, vstoupilo v platnost dne 15. 6. 1942¹⁸. Úřad byl označován jako „Zemský prezident – správa z příkazu Říše“. PZÚ bylo ve vyřizování správy z příkazu Říše podřízeno doзору a pokynům příslušných okupačních úřadů. Na prezidium zemského úřadu se zmíněným nařízením přenášela z ÚŘP odvolávací řízení ve věcech rodinné výživy pro německé státní příslušníky v protektorátu, smíšená manželství, některé úkoly v oboru branného práva a jiné záležitosti německých státních příslušníků. Podobně se na zemského prezidenta přenášely úkoly oberlandrátů (např. nabytí německé státní příslušnosti, vyřazování židů z hospodářství atd.). Pověření PZÚ správou z příkazu Říše mělo za následek silnější germanizaci v úřadování. Květen 1945 byl závěrečným mezníkem v činnosti prezidia zemského úřadu.

5.1 Organizace Zemského úřadu v Praze

V letech 1937 – 1941 došlo k dílčím přesunům agendy mezi odděleními, ale organizace se v zásadě mnoho nelišila, přibyla však agenda související s okupací Československa. Od roku 1942 se činnost rozdělila do osmi skupin označených římskými číslicemi I – VIII, jednotlivá oddělení byla označena údajem za pomlčkou arabskou číslicí případně kombinovanou s písmenem. V roce 1943 došlo k významné organizační změně a redukci oddělení. Agenda byla rozdělena do čtyř odborů:

- I. odbor – vnitřní a všeobecná správa
- II. odbor – vzdělávání a osvěta
- III. odbor – hospodářství
- IV. odbor – technická služba

5.1.1 Prezidium Zemského úřadu

V období 1941–1945 nenastaly v registraturním plánu žádné podstatné změny, pouze se rozšířil o skupiny:

- 14 – Žádosti o místa
- 15 – Penzijní a zaopatřovací požitky zaměstnancům

¹⁸ Věstník ministerstva vnitra v Praze: Mitteilungen des Ministeriums des Innern in Prag. Praha, Ministerstvo vnitra, 1942. str. 118

6. Zemská správa v Čechách 1945 – 1948

6.1. Vznik národních výborů

V roce 1944 se londýnská vláda Československé republiky svým prohlášením ze dne 16. 4. 1944 obrátila prostřednictvím zahraničního rozhlasu na československý lid s výzvou k vytvoření národních výborů, místních, okresních a zemských. V hrubých rysech stanovila i jejich organizační strukturu.

Legislativně bylo toto prohlášení realizováno vydáním Ústavního dekretu prezidenta republiky č. 18 ze dne 4. 12. 1944 Ústředního věstníku československého O národních výborech a prozatímním Národním shromáždění.¹⁹ Jeho cílem bylo zajistit po přechodnou dobu, která začínala dnem osvobození některé části Československa, organizaci veřejné správy. Jako orgány státní správy byly národní výbory podřízeny vládě. Konec přechodného období mělo určit až řádně zvolené Národní shromáždění.

Po návratu prezidenta Edvarda Beneše do republiky bylo svěřeni veřejné správy národním výborům zaneseno i do kapitoly V. Košického vládního programu, vyhlášeného dne 5. 4. 1945.

Výše uvedeným skutečností předcházela jednání v Londýně a Moskvě. Od konce dubna 1944 probíhaly na půdě vlády i Státní rady diskuze o funkci, kompetencích a způsobu voleb národních výborů. V závislosti na vývoji situace na podzim roku 1944 nemohl být z čistě praktických důvodů akceptován návrh zejména nekomunistických členů Státní rady o volbách do všech stupňů národních výborů na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním²⁰.

Návrh vládního prohlášení projednáváný na koci března 1945 v Moskvě měl také svá úskalí. Cílem komunistů bylo již zde zakotvit veškerou moc v osvobozené republice v ruku lidu, což nebylo v souladu se zmíněným Ústavním dekretem prezidenta republiky č. 18, kde byla stanovena podřízenost všech stupňů národních výborů vládě.²¹

¹⁹ Uveřejněno v roč. V., č. 6 Ústředního věstníku československého, Londýn, 20. 12. 1944

²⁰ Čechák, Vladimír: Vývoj veřejné správy v Československu a České republice 1945 – 2004, Praha, Eupress, 2004, ISBN 8086754227.

²¹ Tamtéž

6.2. Zemský národní výbor v Praze 1945 - 1948

Zemský národní výbor v Praze se utvořil dne 11. 5. 1945 z České národní rady, která od 5. 5. 1945 až do příchodu vlády byla nejvyšší reprezentantkou státní moci v osvobozené republice. Česká národní rada, vytvořená za okupace z vedoucích činitelů různých skupin domácího odboje, poslala po kapitulaci Němců v Praze telegram prezidentu republiky a vládě v Košicích, kterým je vybídla k návratu do Prahy. Zastupovala vládu jen po nejnutnější dobu a v dohodě s ní se jako vrcholný politický orgán ihned rozešla. Protože ilegální Česká národní rada byla složena převážně z osob působících v Čechách a Zemský národní výbor v Praze v ilegalitě utvořen nebyl, ujali se její členové na návrh vlády správy země České. Zemský úřad v Praze obsadila Česká národní rada již 5. 5. 1945 svými zmocněnci Jaroslavem Pixou (*23. 2. 1894, +25. 4. 1991) a Bohumilem Spatzem (*9. 2. 1889, +1968), kteří provedli nejnutnější zajišťovací opatření a spolu s ČNR odvolali z úřadu zaměstnance spojené s okupační mocí. Vzhledem k tomu, že předseda České národní rady univerzitní profesor PhDr. Albert Pražák vyslovil přání, aby byl ze své funkce uvolněn a mohl se věnovat vědecké práci, byl předsedou Zemského národního výboru zvolen první místopředseda ČNR Josef Smrkovský (KSČ), místopředsedy pak místopředsedové ČNR JUDr. Josef Kotrlý (ČSSD), doc. PhDr. Otakar Machotka (ČSNS) a Vilém Schaffer (ČSL). Po onemocnění Josefa Smrkovského byl předsedou ZNV zvolen Ladislav Kopřiva (KSČ), jež se funkce ujal dne 7. 6. 1945. Po odchodu JUDr. Josefa Kotrlého do zahraniční služby se místopředsedou stal Josef Kubát (ČSSD).²²

Po stránce legislativní byla instituce zemských národních výborů upravena v § 4 vládního nařízení č. 4/1945 Sb.²³ o volbě do národních výborů, a v odst. 8 bylo stanoveno, že počet členů zemského národního výboru je stejný jako počet členů bývalého zemského zastupitelstva.

Následovalo obnovení revolučně vytvořených národních výborů řádnou volbou. Vládní nařízení stanovilo, aby národní výbory byly pokud možno v co nejkratší době po vytvoření volbami podle zásad československých volebních řádů (tj. provedených na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného práva hlasovacího a podle zásady poměrného zastoupení) a podle zvláštního vládního nařízení obnoveny. Slíbené zvláštní nařízení nebylo vydáno.

²² Kolektiv autorů, Zemský národní výbor v Praze, činnost od 5. 5. do 14. 10. 1945, str. 7-8, NA, ZNV, kart.249.

²³ Vládní nařízení 4/1945 Sb. ze dne 5. května 1945 o volbě a pravomoci národních výborů.

Revoluční ZNV byl tedy vystřídán druhým ZNV, který byl ustaven zákonodárnou cestou v rámci daném dekretem prezidenta republiky o národních výborech²⁴. Jeho členové byli zvoleni delegovanými zástupci lidu (podle vládního nařízení ze dne 25. 8. 1945 č. 49 Sb. o prvních volbách do okresních a zemských národních výborů²⁵) dne 14. 10. 1945 ve velkém sále Lucerny (Praha – Nové Město, Štěpánská/Vodičkova č.p. 704). Působnost tohoto ZNV končila podle § 16 Směrnic ministerstva vnitra z 13. 6. 1946²⁶ ustavením obnovených národních výborů.

Třetí, obnovený, ZNV byl zvolen podle vyhlášky zemského volebního výboru v Praze o rozvržení mandátů v obnoveném ZNV země České ze dne 12. 6. 1946²⁷ na základě řízení provedeného podle vládního nařízení ze dne 27. 5. 1946 č. 120 Sb.²⁸ a podle Směrnic ministerstva vnitra ze dne 6. 6. 1946 č. B-2541-6/6-46-II/2²⁹, podle nichž se složení národních výborů přizpůsobilo výsledkům voleb do Ústavodárného národního shromáždění, které se konaly dne 26. 5. 1946.

Zemský národní výbor v Praze byl nadřízeným orgánem celkem 110 okresním národním výborům, respektive okresním správním komisím. Místní národní výbor v Plzni měl postavení okresního národního výboru, zvláštní postavení měl i Ústřední národní výbor v Praze. Místních národních výborů bylo v České zemi celkem 8 490.

²⁴ Ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 4. 12. 1944 č. 18 Ústředního věstníku československého o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění, § 1.

²⁵ Vládní nařízení 49/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945 o prvních volbách do okresních a zemských národních výborů.

²⁶ Směrnice ministerstva vnitra ze dne 13. 6. 1946 č. B-2541-13/6-46-II/2, NA, MV-NR, kart. 2345

²⁷ Úřední list II ze dne 15. 6. 1946, částka 136.

²⁸ Vládní nařízení 120/1946 Sb. ze dne 27. května 1946 o obnovení národních výborů na podkladě výsledku voleb do ústavodárného Národního shromáždění.

²⁹ Směrnice ministerstva vnitra č. B-2541-6/6-46-II/2 ze dne 6. 6. 1946, NA, Ministerstvo vnitra – nová registratura (MV-NR), kart. 2345.

6.2.1 Orgány ZNV v Praze

Zemský národní výbor v Zemi české měl podle prozatímního organizačního řádu zemských a okresních národních výborů ze dne 18. 1. 1946³⁰ 120 členů a vykonával svou působnost jednak v plenárních schůzích a jednak svými složkami, kterými byly:

- rada ZNV - 28 členů
- předsednictvo ZNV - předseda, 3 náměstci
- předseda ZNV (jeho náměstci)
- členové rady ZNV - referenti
- hospodářská rada ZNV
- komise ZNV
- poradní sbory ZNV

6.2.1.1 Prezidium ZNV

Prezidium úřadu ZNV bylo organizováno následovně³¹:

Vedoucí úředník a jeho kancelář

Zástupce vedoucího úředníka

I. oddělení prezidia – všeobecné vyřizovalo věci týkající se všeobecného vedení úřadu, dále mělo na starosti styk s předsednictvem a ostatními složkami ZNV, záležitosti reprezentace a zastupování ZNV navenek, věci politické a tajné, tisk, službu rozhlasovou a obrazovou, Zemský věstník, vrchní dispozice v provozu aut, stálou službu, podpory jednotlivým osobám, ústavům a spolkům, čestná uznání za dlouholeté služby, pamětní odznaky, zemskou litografii a mělo styčného úředníka pro technickou službu.

II. oddělení prezidia – organizační mělo na starosti dohled na činnost a chod úřadu ZNV a ONV prohlídky těchto úřadů, odborné dohlídky u technických oddělení těchto úřadů s výjimkou zvláštních odborných dohlídek na jednotlivé úseky technické služby, pokud tyto dohlídky bylo nutno provádět příslušnými odděleními, dále organizační věci ZNV a ONV a okresních expozitur, rozvrh práce ZNV a ONV, evidenci pracovních výkazů, úsporná opatření ve veřejné správě z hlediska organizačního, dispozice v umístění ZNV, Opatřování vnitřního zařízení ZNV a ONV a konečně věci nepřidělitelné.

³⁰ Prozatímní organizační řád zemských a okresních národních výborů ze dne 18. 1. 1946 č. B-2000-21/11-45-II/2, uveřejněno v Českém zemském věstníku-leden 1946, část II k č. 1-2.

³¹ Rozvrh práce ZNV v Praze, NA, ZNV, kart.248

Sekretariát ZNV - měl na starosti osobní záležitosti členů ZNV a komisí. Výplatu a poukazování náhrad skutečných výloh těchto členů, obstarávání železničních průkazek a jízdenek a agendu související s reprezentačním paušálem ZNV. Obstarávání a zasílání pozvánek ke schůzím pléna a rady ZNV. Sbírání spisů pro schůze rady a předsednictva ZNV, třídění podle členů - referentů a příprava pořadů jednání schůze rady a předsednictva ZNV. Zapisování při schůzích rady a předsednictva ZNV a opatřování doložky na spisech, jaké usnesení bylo učiněno, popřípadě vyhotovování úředních připomínek. Shromažďování čistopisů zpráv a návrhů, které mají přijít na pořad pléna, jejich rozmnožování a sestavování návrhů pořadu schůzí pléna. Zapisování při schůzích pléna a vyrozumívání příslušných oddělení, jaká usnesení byla učiněna. Pořizování a rozmnožování protokolů o schůzích pléna, rady a předsednictva ZNV. Evidence návrhů a usnesení pléna, rady a předsednictva ZNV. Periodické zprávy o tom, jak byla provedena usnesení pléna ZNV.

Správa pomocných služeb - tj. podatelny, písárny, výpravny, spisovny, litografie, telefonní ústředny, kotelny a správy služebních automobilů, měla na starosti dozor nad kancelářskou a manipulační službu v odděleních a služebnách ZNV, evidenci, přidělování a překládání úředníků pomocné služby správní III. služební třídy, kancelářských úředníků IV. služební třídy, zaměstnanců pomocné kancelářské služby, podúředníků a zřízců všech oddělení ZNV, osobní věci nosičů uhlí, uklízeček a výpomocných sil v litografii, obstarávání a nákup běžných věcí potřebných u ZNV, zejména kancelářských potřeb, tiskopisů, razítek a řemeslných prací pro všechna oddělení, obstarávání otopu a čištění úředních místností, obstarávání služebních oděvů pro podúředníky a zřízence, dále spravovala inventáře zařízení, léčebný fond, železniční průkazky a překladatelnou z cizích jazyků.

Zvláštní komise:

Disciplinární komise - stíhala přečiny zaměstnanců zemské správy, které vznikly porušením povinností stanovených služební pragmatikou. Dne 21. 8. 1945 byl vydán dekret prezidenta republiky č. 67/1945 Sb., jímž se obnovila činnost disciplinárních a kvalifikačních komisí pro veřejné zaměstnance. Tímto dekretem se působnost disciplinárních komisí podle služební pragmatiky ze dne 21. 1. 1914 č. 15 ř. z., vykonávaná úřady, při nichž tyto komise byly zřízeny, přenesla zpět na zmíněné disciplinární orgány, které ji obstarávaly podle příslušných ustanovení služební pragmatiky.

Dekretem prezidenta republiky ze dne 4. 10. 1945 č. 105/1945 Sb. byly zřízeny očistné komise pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců za okupace. Byly zřízeny

při okresních národních výborech, kterým příslušelo stíhat zaměstnance v činné službě, jež se za okupace provinili proti národní cti a měli dne 5. 5. 1945 své trvalé působiště ve správním obvodu příslušného ONV, dále pak zaměstnance ve výslužbě, kteří měli v tomto správním obvodu v uvedený den své poslední trvalé bydliště. Okresní očistné komise při zemských národních výborech vyvíjely svoji činnost v obvodu statutárního města, v němž bylo sídlo příslušného ZNV. Při ministerstvu vnitra byla zřízena vrchní očistná komise pro veřejné zaměstnance, která rozhodovala jako odvolací stolice od jednotlivých okresních očistných komisí. Okresní očistné komise jednaly a usnášely se v senátech, jež se skládaly z předsedy nebo náměstka a dvou přísedících. Předseda a jeden přísedící byli vždy právníky a druhý přísedící byl vzat z onoho oboru veřejné správy a oné zaměstnanecké kategorie, k níž náležel obviněný. Vrchní očistná komise měla o dva přísedící více.

Dne 27. 10. 1945 byl vydán dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání občanů za některá provinění proti národní cti za okupace. Na základě tohoto dekretu byly zřízeny u ONV trestní komise vyšetřovací (bezpečnostní) a trestní komise nalézací. Aby mohla být urychleně vyřizována odvolání proti trestním nálezům ONV ve věci provinění proti národní cti, byla zřízena na základě usnesení předsednictva ZNV ze dne 12. 2. 1946 při prezidiu ZNV trestní odvolací komise, zasedající ve třech senátech.

6.2.2 Organizace úřadu ZNV

Rada ZNV přidělovala svým jednotlivým členům referáty z oboru své působnosti. Pro obstarávání konceptních, účetních, kancelářských, manipulačních a jiných prací byl přidělen každému referátu potřebný počet zaměstnanců úřadu ZNV. Bezprostředním služebním představeným těchto zaměstnanců byl příslušný referent.

Předsednictvo ZNV pověřilo jednoho z úředníků úřadu ZNV funkcí vedoucího úředníka, který pak pečoval o řádné plnění úkolů přikázaných tomuto úřadu. Vnitřní organizace úřadu ZNV byla stanovena se zřetelem k počtu referátů.

Úřadu ZNV příslušelo:

- a) obstarávat pro ZNV a jeho složky konceptní, účetní, kancelářské, manipulační a manuální práce
- b) zpracovávat pro ZNV a jeho složky věci k zpracování přikázané po stránce odborné (právní, technické, zdravotní a jiné)
- c) vyřizovat podle pokynů referentů běžnou agendu v rozsahu, který stanoví plenární schůze ZNV
- d) provádět rozhodnutí a opatření ZNV a jeho složek.

Úřad ZNV byl po přechodnou dobu takto organizován:

Prezidium – k němu připojen sekretariát ZNV, knihovna, účetní kontrolní úřad,
účetárna a revizní kontrolní úřad

Referát I – vnitro – k němu připojen Zemský odbor bezpečnosti (ZOB)

ZOB I – státně bezpečnostní

ZOB II – zpravodajský

ZOB III – správní a právní

Referát II – zemská školní rada

Referát III – vázané hospodářství a družstevnictví

Referát IV – technická služba

Referát V – personální

Referát VI – zdravotnictví

Referát VII – sociální péče

Referát VIII – zemědělství

Referát IX – školství a kultura

Referát X – samospráva obcí a okresů

Referát XI – národní správa majetku

Referát XII – církevní, nadační a matriční

Referát XIII – právní

Referát XIV – živnosti a obchod

Referát XV – prostorové plánování

Referát XVI – průmysl

Referát XVII – pozemková reforma

Referát XVIII – osídlovací

Referát XIX – doprava

Referát XX – finanční hospodářství

Dne 2. 6. 1947 vstoupil v platnost nový rozvrh práce ZNV³², schválený na schůzi předsednictva dne 15. 4. 1947. Tím skončilo přechodné období a úřad byl organizován takto:

Předsednictvo ZNV

Referát I – vnitro

Referát II – finanční

Referát III – personální

Referát IV – kontrolní a účetní

Referát V – plánovací

Referát VI – právní

Referát VII – samospráva obcí a okresů

Referát VIII – průmysl

Referát IX – živnosti a obchod

Referát X – družstevnictví a řízené hospodářství

Referát XI – dopravní

Referát XII – zemědělství

Referát XIII – pozemková reforma

Referát XIV – vnitřní osídlení a správa nepřátelského majetku

Referát XV – sociální péče

Referát XVI – zdravotnictví

Referát XVII – zemské odborné školství a kultura

Referát XVIII – církevní a nadační

Referát XIX – technická služba

Referát XX – zemská školní rada

³² Rozvrh práce ZNV v Praze ze dne 2. 6. 1947, uveřejněno v Českém zemském věstníku, č. 13, 1. července 1947.

Dne 5. 4. 1948 byl na základě výnosu prezidia č.2-4200-1948 vydán oběžník č. 267, kterým se měnila organizace ZNV a jeho rozvrh práce.

K 1. 9. 1948 byl ZNV organizován takto³³:

Prezidium

1. oddělení prezidia – věci týkající se všeobecného vedení úřadu, tisk, rozhlas, služba, pamětní odznaky

2. oddělení prezidia – dohlídky u úřadů ONV

3. oddělení prezidia – organizačně studijní

Sekretariát ZNV

Správa pomocných služeb

Knihovna

Disciplinární komise

Referát I – vnitro – záležitosti volební, vojenské, státoobčanské, matriční, bezpečnostně – právní, spolkové, shromažďovací, požární a hasičské; úřady národní bezpečnosti, Zemský odbor bezpečnosti, Zemské velitelství Sboru národní bezpečnosti, Zemská úřadovna státní bezpečnosti, Zemská kriminální úřadovna, Zemské velitelství internačních pracovních a sběrných středisek, Zemská vyživovací komise, Oddělení trestní odvolací komise

Referát II – finanční – státní i zemské finanční hospodářství, peněžnictví a pojišťovnictví

Referát III prezidia – personální

Referát IV – kontrolní a účetní

Referát V – plánovací a technická služba

I. odbor – pozemní stavby

II. odbor – dopravní

III. odbor – vodohospodářský

Referát VI – neobsazen

Referát VII – lidová správa

Referát VIII – průmysl

Referát IX – živnosti a obchod

³³ Přehled organizace a umístění ZNV v Praze ke dni 1. 9. 1948, NA, ZÚ-ZNV, kart. 248

Referát X – družstevnictví a řízené hospodářství
Referát XI – dopravní
Referát XII – zemědělství
Referát XIII – pozemková reforma
Referát XIV – vnitřní osídlení a správa nepřátelského majetku
Referát XV – sociální péče
Referát XVI – zdravotnictví
Referát XVII – zemské odborné školství a kultura
Referát XVIII – církevní a nadační
Referát XIX – neobsazen
Referát XX – zemská školní rada

7. Organizace, působnost a členění jednotlivých oddělení Zemského úřadu v Praze – Zemského národního výboru

7.1 Státní občanství

Odbor se zabýval záležitostmi týkajícími se státního občanství, včetně domovského práva. U předchůdců zemského úřadu, vlastního zemského úřadu i u jeho následovníka, se tato agenda vedla průběžně bez ohledu na jejího původce.

Domovské právo (příslušnost) byl osobní právní poměr určité osoby k určité obci, jehož obsahem byl nárok na nerušený pobyt v obci a na chudinské zaopatření, a to bez podmínky fyzického pobytu v obci. Domovské právo, jako právní svazek občana s obcí, bylo poprvé upraveno provizorním obecním zákonem (císařský patent ze 17. 3. 1849, č. 170 ř. z.), který nabyl platnost dne 20. 3. 1849. Domovské právo udělovala obec.

Státní občanství byl osobní právní poměr určité osoby ke státu. V rakouské monarchii se nevedla evidence na základě průkazů o státním občanství. Průkaz o státním občanství byl zaveden až po roce 1918, zákonem z 9. 4. 1920 o udělení československého státního občanství č. 236/1920 Sb. Při udělení československého státního občanství nejprve příslušný okresní úřad (podle domovské obce žadatele) soustředil materiály žadatele o československém státním občanství a odeslal žádost ke konečnému rozhodnutí a udělení zemskému úřadu.

Zemský úřad vydával pouze všeobecné a normativní výnosy v rozsahu své kompetence, udílel československé státní občanství (některé složitější a sporné, nebo politicky závažnější případy nabytí státního občanství a propuštění ze státního svazku řešilo s konečnou platností ministerstvo vnitra) a rozhodoval složitější případy obdržení domovského práva.

Agendou související s okupací se stalo po roce 1940 vydávání hromadných rozhodnutí, kterými bylo osobám, jež převážně nelegálně opustily republiku, případně území Protektorátu Čechy a Morava, odejmuto protektorátní občanství. Později bylo rozhodování o tom, je-li někdo protektorátním příslušníkem nebo o propuštění z protektorátní příslušnosti, přeneseno vládním nařízením ze dne 8. 7. 1942 č. 275/1942 Sb.³⁴ z působnosti zemských úřadů na města se zvláštním statutem.

³⁴ Vládní nařízení 275/1942 Sb. ze dne 8. července 1942 o přesunu některých agend z působnosti zemských úřadů na města se zvláštním statutem

Po skončení 2. světové války se na zemský úřad obracely osoby se žádostmi o zachování československého občanství v těch případech, na něž se nevztahovaly dekrety prezidenta republiky.

7.2 Matriční záležitosti

Matriky byly sice institucí církevní, ale stát, díky úzkému spojení s církví, začal záhy uznávat zápisy matrik o narozeních, sňatcích a úmrtích také pro svoji potřebu a později začal vedení matrik sám upravovat. V Rakousku byly matriky upravovány již za vlády Marie Terezie, ale všeobecně bylo vedení matrik upraveno za Josefa II. císařským patentem z 20. 2. 1784. Patent, doplněn řadou nových předpisů, výnosů a nařízení, platil v podstatě i po roce 1918. Matriky vedly příslušné farní úřady a po roce 1918 pak matriky civilních sňatků a matriky nekřtěných dětí vedly politické (okresní) úřady.

Zemský úřad vyřizoval výměnu matričních výtahů československých státních příslušníků v cizině a cizích státních příslušníků v ČSR. Na základě rozhodnutí příslušných soudů, jiných úřadů anebo z vlastního rozhodnutí dával příkazy k dodatečným zápisům do matrik, k matričním opravám (např. při adopci, změně jména, příjmení atd.), zabýval se také otázkou rozloučení manželství a prohlášení za mrtva. Dále pak do jeho agendy spadalo ustanovení izraelitských matričních správců a pověřování vedení matrik církve československé.

V období trvání Protektorátu Čechy a Morava bylo možné podat žádost o vyjmutí z dosahu vládního nařízení ze dne 4. 7. 1939 č. 136/1939 Sb. o právním postavení židů ve veřejném životě³⁵ právě k zemskému úřadu. Tuto agendu vyřizoval matriční odbor. Konečné rozhodnutí na návrh vlády prováděl prezident. Žádosti o vyjmutí z dosahu tohoto vládního nařízení podávali zejména lékaři a osoby s právnickým vzděláním, kteří při striktním dodržování tohoto nařízením přišli ze dne na den o možnost obživy.

Od roku 1946 se rozrostla v této oblasti, zejména v souvislosti s holocaustem, agenda týkající se prohlášení osob za mrtva. Rovněž lze pozorovat nárůst v oblasti počestění nebo zneutralizování jmen a příjmení. V těchto věcech rozhodoval zemský úřad s konečnou platností a nařizoval zápisy do příslušných matričních knih.

³⁵ Vládní nařízení 136/1939 Sb. ze dne 4. července 1939 o právním postavení židů ve veřejném životě

7.3 Policejní a bezpečnostní záležitosti

Působnost tohoto odboru byla velice rozsáhlá, bezpečnostní skupinu XIV zde tvořila policie mravnostní, věcná a shromažďovací. Jednotlivá oddělení měla věcně rozmanitou agendu:

- XIV 198 – tisková policie
- XIV 199 – divadelní policie
- XIV 200 – představení a produkce (kromě uvedených v oddílu 199)
- XIV 201 – veřejné zábavy
- XIV 202 – výstavy (kromě živnostenské a zemědělské výstavy)
- XIV 203 – četnické záležitosti
- XIV 204 – policie bezpečnostní
- XIV 205 – pohraniční celní úřady jako pohraniční policejní orgány
- XIV 206 – pražský policejní věstník
- XIV 207 – dozor a pátrání
- XIV 208 – tuláci a cikáni
- XIV 209 – veřejný pořádek a klid, náhrada škod způsobených výtržnostmi,
Česko-polský spor
- XIV 210 – shromáždění podle shromažďovacího zákona
- XIV 211 – věci cestovní, hlášení cizinců
- XIV 212 – sbírky a loterie
- XIV 213 – zbraně, náboje, třaskaviny, střelný prach
- XIV 214 – nájemní a stěhovací řád
- XIV 215 – mravnostní policie, ochrana mládeže a ochrana zvířat
- XIV 216 – dávky z hudby
- XIV 217 – válečná péče
- XIV 218 – hnanectví
- XIV 219 – trestnice, donucovací pracovny, polepšovny, policejní dohled
- XIV 220 – nemocniční simulanti a osoby lákající podpory
- XIV 221 – nehody a úrazy
- XIV 222 – ztráty, nálezy, odměny zachráncům života
- XIV 223 – zkoušky parních kotlů

Od roku 1938 bezpečnostní záležitosti řešila skupina III - bezpečnost, včetně trestních věcí, je rozdělena do oddělení:

- III 1 – veřejný klid, pořádek a bezpečnost, nedovolené pomníky, nevhodné názvy, stejnokroje (s výjimkou služebních a spolkových), policejné závadné odznaky
- III 2 – náhrada škod způsobených výtržnostmi
- III 3 – cestovní pasy, pohraniční věci
- III 4 – evidence obyvatelstva
- III 5 – policejní pátrání, policejní honičky
- III 6 – policejní omezení pobytu
- III 7 – donucovací pracovny a výchovny, pracovní kolonie
- III 8 – tuláci a cikáni
- III 9 – simulanti a osoby lákající podpory v nemocnicích
- III 10 – nehody, úrazy, příběhy
- III 11 – ztráty, nálezy, odměny za záchranu života, poklady
- III 12 – zbraně, střelivo, traskaviny, výbušné látky
- III 13 – mravnostní policie, ochrana zvířat
- III 14 – soudní policie, ochrana cti, správní trestní právo
- III 15 – tisková policie
- III 16 – licence
- III 17 – porotci, členové státního zastupitelství
- III 18 – četnictvo

7.4 Spolkové záležitosti

Zemská správa politická, zemský úřad i zemský národní výbor vedl evidenci o spolkových záležitostech, o kterých v první instanci rozhodovalo ministerstvo vnitra. Evidence se vztahovala na všechny tyto spolky:

- 1) banky, akciové společnosti
 - a) banky
 - b) tuzemské akciové společnosti a jejich pobočky
 - c) cizozemské akciové společnosti, jejich zastupitelstva a pobočky
- 2) pojišťovací ústavy a pojišťovací spolky
 - a) tuzemské pojišťovací ústavy, jejich pobočky a jednatelství

- b) cizozemské pojišťovací ústavy, jejich pobočky a jednatelství
 - c) nemocenské a pohřební spolky pojišťovací
 - d) spolkové pokladny nemocenské
 - e) spolky pojišťující škody z ohně
 - f) spolky pojišťující škody na dobytku
 - g) jiné pojišťující spolky
- 3) výherní spolky
- 4) společenstva výdělková a hospodářská
- a) oznámení o zápisu
 - b) účetní uzávěrky
 - c) revize
- 5) společnosti s ručením omezeným
- 6) zapsané pokladny pomocné
- 7) spořitelny a okresní hospodářské záložny
- a) spořitelny
 - b) okresní hospodářské záložny
- 8) spolky politické (české, německé, ostatní)
- 9) spolky náboženské (katolické, evangelické, židovské)
- 10) spolky, jež se týkají vyučování a školy
- a) spolky pro udržování škol
 - b) spolky pro podporu školních dětí
 - c) spolky pro podporu studujících
 - d) spolky studentské
 - e) spolky učitelské a profesorské
 - f) spolky těsnopisné
 - g) spolky esperantské
 - h) volná škola
- 11) spolky umělecké a vědecké
- a) spolky k rozvoji výtvarných umění
 - b) spolky muzejní
 - c) spolky odborně vědecké
- 12) spolky dobročinné
- a) spolky k podpoře chudých

- b) spolky na ochranu dětí a péče o mládež
 - c) spolky na ochranu dívek
 - d) spolky pro blaho propuštěných trestanců
 - e) spolky ke zřízení a podpoře dobročinných ústavů
 - f) spolky pro péči o nemocné
 - g) spolky válečných poškozců a válečných invalidů
- 13) spolky pro vzájemnou podporu členů
- a) spolky pro podporu nemocných
 - b) spolky k podpoře na pohřeb
 - c) podpůrné spolky bývalých vojinů
- 14) hasičské spolky (české, německé, ostatní)
- a) spolky na podporu hasičů
 - b) záchranné společnosti
- 15) vojenské spolky
- a) spolky vojenských gážistů a mužstva
 - b) spolky československých legionářů
 - c) Červený kříž
- 16) spolky průmyslové, obchodní a živnostenské
- a) spolky průmyslníků
 - b) spolky obchodníků
 - c) spolky živnostníků
- 17) spolky zemědělské a lesnické
- a) spolky lesní, honební, rybářské, ovocnářské, zahradnické, chmelařské
 - b) spolky okrašlovací a osazovací
 - c) spolky pěstitelů dobytka
 - d) spolky včelařské
 - e) spolky zemědělské
 - f) spolky menších rolníků a domkářů
- 18) spolky pěstující vzdělání, zábavu, hudbu, divadlo
- a) spolky společenské a vzdělávací
 - b) spolky knihovní
 - c) spolky hudební a zpěvácké
 - d) spolky divadelních ochotníků

- e) spolky filatelistů
- 19) organizace mládeže (české, německé, ostatní)
- 20) spolky tělocvičné, sportovní a turistické
 - a) české spolky tělocvičné
 - b) německé spolky tělocvičné
 - c) spolky automobilistů
 - d) spolky cyklistů a motocyklistů
 - e) spolky šachistů
 - f) spolky pěstující šerm, tenis, kopanou, veslařství, plavectví, jezdectví
 - g) spolky střelecké a lukostřelecké
 - h) spolky fotografů amatérů
 - ch) spolky turistické
 - i) spolky vzduchoplavecké
- 21) spolky pěstující rozmanité moderní snahy a myšlenky
 - a) spolky přírodoléčebné
 - b) spolky abstinentů
 - c) spolky pro zpopelnění
 - d) spolky pro reformu manželství
 - e) spolky volnomyšlenkářské
 - f) spolky pro reformu bytovou
 - g) spolky pro ženské snahy
- 22) organizace podle povolání a stavu stran
 - a) spolky železničních zřízenců
 - b) spolky poštovních zřízenců
 - c) spolky státních úředníků
 - d) spolky zřízenců zemských, okresních a obecních
 - e) spolky soukromých zřízenců
 - f) spolky majitelů domů a spolky nájemníků
 - g) spolky lékařů a zvěrolékařů
- 23) organizace dělnické
 - a) spolky odborné
 - b) spolky hornické
 - c) spolky mladistvých dělníků

- d) spolky podpůrné
- e) spolky ženské
- f) spolky tělocvičné
- g) spolky sportovní
- h) spolky hudební, zpěvácké a ochotnické
- ch) vzdělávací, čtenářské a knihovní spolky
- i) jiné spolky dělnické

Od roku 1934 přešly záležitosti akciových společností do oddělení živnostenského.

Spolkové záležitosti spravovalo několik samostatných kancelářských oddělení. Zabývala se především oznámeními o založení spolku, o stanovách spolku a jejich změnách a registrovala změny ve vedení spolku. Zprávy o činnosti nemusely spolky zemskému úřadu pravidelně podávat, jen v případech, kdy žádaly o změnu. Z této agendy lze sledovat společenský život v rozmezí let 1911–1948 v jednotlivých místech Země české. Odrážejí se v ní zásadní společenské změny: první světová válka, okupace českých zemí Němci a konec 2. světové války spojený s velkým nárůstem spolkové činnosti.

7.5 Zálēžitosti obchodu a živností

Zemská správa politická, Zemský úřad a Zemský národní výbor v Praze se zabývaly záležitostmi živností a obchodu průběžně od roku 1911 až do zrušení zemského národního výboru v roce 1948. Živnostenské a obchodní záležitosti vyřizovalo několik oddělení, která vedla záležitosti spojené se zřizováním, rušením různých obchodů a živností v Čechách, ochranou jejich zaměstnanců a evidencí všech těchto podniků, včetně záležitostí spojených s výrobou elektrické energie v zemských elektrárnách, elektrizací venkova i jednotlivých podniků.

Zemský úřad byl v těchto záležitostech podřízen jednak ministerstvu průmyslu, obchodu a živností, od roku 1942 ministerstvu hospodářství a práce, po roce 1945 pak ministerstvu obchodu a ministerstvu průmyslu.

Z hospodářského hlediska bylo důležité zavádění elektrické energie v průmyslových a obchodních podnicích. Po roce 1945 se odbor také zabýval znárodněním živností a obchodů a jejich správou.

7.6 Stavební oddělení

Jedná se o část technického odboru zemské správy politické, zemského úřadu i zemského národního výboru (dále jen zemský úřad). Stavební oddělení vyřizovalo agendu spojenou se správou a dozorem na státní stavby a na stavby veřejných fondů státem spravovaných a na stavby státem subvencované a agendu spojenou se zkouškami stavitelskými, zednickými, kamenickými, tesařskými, studnařskými atd., které se musely provádět před komisí na zemském úřadu, aby zemský úřad mohl povolit provádění živnosti. Během let se stavební agenda rozšířila spolu se stavební činností zemské správy politické, takže nová organizace v roce 1927 počítala s několika odděleními, která by vyřizovala stavební agendu:

Oddělení 36 – vyřizovalo agendu v souvislosti se stavbou úředních budov (stavby úředních budov rezortu ministerstva spravedlnosti, financí, vnitra, zemědělství a veřejných prací, budovy Národního shromáždění, stavby zemských budov pro účely úřední) a otázkami spojenými s plánováním a rozpočty.

Oddělení 38 – stavby škol, stavby úředních budov pro ministerstvo školství a národní osvěty, pro úřady a ústavy jemu podřízené, stavby budov pro vysoké školy (mimo kliniky), střední školy, učitelské ústavy, průmyslové školy, odborné školy, zemědělské školy státní i zemské, stavby zemských školních statků, zemských podniků, budovy hospodářství při zemských ústavách, stavby zemědělských ústavů výzkumných a ústavů pomologických, porady pro stavby školské a osvětové.

Oddělení 39 – stavby zdravotní, stavby budov pro ministerstvo sociální a zdravotní správy a jeho podniky, stavby univerzitních klinik, stavby státních i zemských zdravotních, humanitních, kárných a výchovných ústavů a zemských podnikových statků, stavby nemocnic a léčeben, stavby pro Archiv země České a Národní muzeum s jeho přičleněnými složkami, Náprstkovo muzeum, Národopisné muzeum, botanické atd. v Troji, dále technická dobrozdání při řízení a schvalování zdravotně živnostenských provozoven, technické věci turistiky a sportu.

Oddělení 40 – stavby obytných domů, církevních budov a nadačních, budov zemských statků, patronátů Královské obory a zemského výstaviště, všeobecné věci stavby budov, technická dobrozdání ve věcech daňových úlev při stavbách budov podle zákona o přímých daních a technická agenda nepřímé podpory podle zákona o stavebním ruchu, technická dobrozdání ve věcech stavebního řádu, včetně plánů polohy a plánů regulačních, posudky ve věcech požárních a při rozhodování o stížnostech, posudky o nových stavebních

konstrukcích a hmotách, ochrana uměleckých a historických památek, odhady při koupi a prodeji státních a zemských budov a stavebních pozemků, technické posudky a součinnost ve věcech živnostenských provozoven, elektráren, divadel, kinematografických provozoven po stránce stavební a bezpečnostní, evidence cen hmot stavebních, kolektivních smluv, zadávacích podmínek a normálí, zkoušky uchazečů o oprávnění stavebních živností.

V období 2. světové války z důvodu úspory zaměstnanců byla celá agenda vtěsnána pouze do dvou oddělení.

V poválečné době se agenda úřadu přizpůsobovala době a mnoho agend se změnilo, zaniklo nebo nově utvořilo. Ve stavebních záležitostech to byla celá řada úkolů v souvislosti se stavební obnovou obcí a měst zničených nebo poškozených válkou. Zemský národní výbor poškozené obce zjišťoval, vedl jejich evidenci, předkládal k posouzení plány na obnovu znalcům pro stavební obnovu, zajišťoval a prověřoval po technické stránce plány všech objektů, které spadaly do nařízení o stavební obnově.

Celou širokou škálu působnosti úřadu v oboru stavebním spravovalo po roce 1945 několik oddělení:

XIX 1 – všeobecné a organizační záležitosti

XIX 2 – personální

XIX 3 – právně administrativní správa státních budov

XIX 4 – budovy předsednictva vlády, generálního sekretariátu, hospodářské rady, rezortu ministerstva spravedlnosti, financí, sociální péče, informací a unifikací

XIX 5 – civilní letiště, internační, pracovní a sběrná střediska, zemské budovy, Fond národní obnovy, budovy rezortu ministerstva vnitra, zemědělství, vnitřního obchodu, budovy národní bezpečnosti

XIX 6 – školy a kulturní ústavy

XIX 7 – nemocnice, humanitní, sociální, kárné a výchovné ústavy

XIX 8 – státní obytné domy, bytová péče

XIX 9 – zkoušky stavebních živností, dodržování stavebního řádu, technické záležitosti nadačních a patronátních objektů

XIX 10 – všeobecné a právní záležitosti stavební obnovy

Tuto působnost vyřizovala stavební oddělení zemského národního výboru až do jeho zrušení v roce 1948.

7.7 Sociální, zdravotní a veterinární záležitosti

Zemský národní výbor v Praze a jeho předchůdci byly v těchto záležitostech podřízeny Ministerstvu sociální péče a Ministerstvu zdravotnictví a tělesné výchovy. Vyřizována zde byla agenda týkající se zejména praktických záležitostí a některých podružnějších věcí na území Země české. Zdravotnický odbor se zabýval např. organizací očkování a protiepidemickými službami. V období po skončení 2. světové války spadala do jeho agendy i různá zdravotní opatření ve sběrných táborech a opatření na ochranu vězňů koncentračních táborů.

V období let 1911 – 1937 měly odbory agendu rozdělenou takto:

XIII. skupina - sociální záležitosti

Nemocenské pojištění

Nemocenské pokladny

Úrazové pojištění dělnické, prevence úrazů

Penzijní pojišťování zřízců

Hornické zaopatření

Pojištění starobní

Zemský pojišťovací fond

Všeobecná sociální politická opatření

VII. skupina - zdravotní záležitosti

Zdravotní osoby

Zdravotní organizace v obcích

Lékárny

Léčiva

Jedy

Ochrana zdraví

Asanace

Nemocniční, léčebné a dobročinné ústavy, lázně

Choromyslní

Nalezenci

Očkování

Nakažlivé nemoci

Ohledání mrtvých

Pohřbívání

Potraviny

Dohlídky a dobrozdání

Lékařské komory

VIII. skupina - veterinární záležitosti

Zvěrolékaři a pomocné zvěrolékařské osoby

Zvěrolékařství, očkování

Zvířecí nemoci

Doprava a obchod zvířaty a zvířecími výrobky

Prohlídka dobytka, masa, nutné porážky

Zvěrolékařské občasné prohlídky, inspekce a dobrozdání

Přestupky zákona o nákazách

Jatky, pohodnice, mrchoviště, prodejny vepřů

Chov zvířat – ztráty

Od roku 1938 byly do jedné skupiny sloučeny zdravotní a veterinární záležitosti, agenda však velkých změn nedoznala:

VIII. skupina - sociální záležitosti

Pojištění nemocenské, starobní a invalidní, včetně zemědělského

Nemocenské pojištění veřejných zaměstnanců

Úrazové pojištění dělnické

Pensijní pojištění soukromých zaměstnanců

Hornické sociální pojištění

Pracovní poměry

Vystěhovalectví

Péče o politické uprchlíky

Chudinská péče

Zastavárny – neživnostenské

Péče o nemocné

Péče o nevidomé

Péče o hluchoněmé

Péče o slabomyslné

Péče o mládež

Péče o zmrzačené

Soukromé chorobince

Péče o válečné poškozence, invalidy a uprchlíky

Bytová péče

Péče o zásobování obyvatelstva

IX. skupina - zdravotní a veterinární záležitosti

Zdravotní korporace a osoby

Lékárny

Léčiva a jedy

Boj proti nemocem

Potraviny

Lázeňská místa a léčebné prameny

Ústavy a zařízení veřejné zdravotní péče

Úmrtí, pohřbívání

Zvěrolékaři a pomocné zvěrolékařské osoby

Zvěrolékařství, očkování

Zvířecí nemoci

Doprava a obchod zvířaty a zvířecími výrobky

Prohlídka dobytka, masa, nutné porážky

Zvěrolékařské občasné prohlídky, inspekce a dobrozdání

Přestupky zákona o nákazách

Jatky, pohodnice, mrchoviště, prodejny vepřů

Chov zvířat – ztráty

7.8 Oddělení zemědělsko-lesnické

Zemský úřad, jeho předchůdci i Zemský národní výbor působil především jako dohlédací orgán nad zemědělským a lesním hospodářstvím. Shromažďoval hlášení a zprávy z okresních úřadů o stavu zemědělských kultur, stavu skotu, bravu a koní a o situaci v rybníkářství a lesním hospodaření, úpravě půd, pěstování vína a chmele atd. Vyřizoval žádosti o subvence na zemědělské statky, zalesňovací práce, stavby rybníků a nákupy hospodářského nářadí.

Spravoval a revidoval různé odprodeje půdy, zápisy do pozemkových knih, záležitosti panství a velkostatků, právní poměry zaměstnanců a další.

Dohled nad zemědělsko-lesnickým hospodářstvím byl rozdělen do dvou oddělení, z nichž se jedno zabývalo záležitostmi zemědělství a rybářství a druhé záležitostmi lesního hospodářství a záležitostmi honebními.

7.9 Volební a obecní záležitosti

Bývalý Zemský úřad v Praze se rovněž zabýval spolu úzce věcně související agendou týkající se záležitostí volebních a obecních. Úzká souvislost těchto záležitostí není dána pouze věcně (nejobsáhlejší část ve volebních záležitostech tvořily volby do obecních a okresních zastupitelstev, po roce 1945 do místních a okresních národních výborů), ale i tím, že u zemského úřadu obě tyto agendy vyřizovali obvykle titíž úředníci (volební agenda neprobíhala permanentně, nýbrž v určitých periodických obdobích), ovšem pro různá oddělení.

Volební záležitosti byly po celou první republiku vyřizovány pod značkou oddělení 1. V době okupace volební agenda fakticky ustává, neboť volby neprobíhaly. Dobíhající agenda byla vyřizována oddělením I-3a.

Po květnu 1945 byla volební agenda vyřizována oddělením I-1 Zemského národního výboru v Praze.

Záležitostmi obcí a okresů, mimo záležitosti obecního a okresního hospodářství, se zabývalo 2. oddělení. Od roku 1942, kdy byla v rámci okupační správy provedena reorganizace v agendě zemského úřadu, řešilo tyto záležitosti oddělení I-4 a po květnu 1945 oddělení VII-1.

Záležitosti obecního hospodářství vyřizovalo oddělení 5a a 5c. Obecními rozpočty se zabývalo oddělení 5f.

Volební agenda zemského úřadu obsahovala záležitosti voleb do parlamentu a zemských, okresních a obecních zastupitelstev (po roce 1945 do místních a okresních národních výborů), a to především záležitosti organizace voleb, voličských seznamů, volebních komisí, složení volených orgánů, změn ve složení volených orgánů, námitek proti volbám, potvrzování obecních starostů, rozpouštění obecních zastupitelstev atd.

Obecní a okresní agenda zemského úřadu obsahovala záležitosti obecních a v některých případech okresních zaměstnanců, protokoly o schůzích okresních zastupitelstev, záležitosti obecního zřízení, slučování a rozdělování obcí, změn jmen obcí, záležitosti obecních zastupitelstev, rad a starostů, dozoru nad obcemi apod. Dále obsahovala záležitosti okresního hospodaření, např. dotace na nutnou úpravu okresních komunikací

nebo technickohospodářské kolaudace staveb okresních silnic a konečně obsahovala záležitosti obecního hospodaření, a to všeobecné směrnice, záležitosti obecních rozpočtů, obecních dávek, zápůjček apod.

7.10 Oddělení technicko-právní, stavebních úprav, strojní a požární oddělení

Toto oddělení zemského úřadu, jeho předchůdců i nástupců řešilo agendu týkající se technicko-právních otázek stavebních úprav. Jednalo se především o stavební úpravy silnic, železnic, státních budov, vodáren, kladení kabelů, různé rekonstrukční práce apod.

Agenda spojená s těmito záležitostmi byla rozdělena do několika oddělení, jejichž označení se při různých reorganizacích měnilo, ale náplň práce zůstávala v podstatě stejná:

Agendu týkající se staveb železnic, železničních mostů, místních drah, elektrických drah důlních a lanových vyřizovalo oddělení 6 od roku 1911-1927, oddělení 23 od roku 1928-1941, oddělení I-4 od roku 1942-1943, oddělení IV-2d v roce 1943, oddělení V-4 od roku 1947-1948.

Záležitosti technicko-personální, autorizační zkoušky a všeobecně technické věci vyřizovalo oddělení 29 v letech 1911 - 1928, oddělení 35 v letech 1929 - 1941, oddělení VIII- A1 od roku 1942, oddělení IV 1a v letech 1943 - 1947, oddělení XIX-1 a V-a v roce 1948.

Všeobecné technicko-správní věci strojnické a schvalování elektrotechnických zařízení v budovách vyřizovalo oddělení 47 od roku 1929. Později bylo sloučeno s oddělením 43 a 45 až do roku 1941. V roce 1942 to bylo oddělení VIII-2a a od roku 1943 oddělení IV-1b.

Zkoušky automobilů a motorových vozidel a letecké záležitosti vyřizovalo oddělení 37 od roku 1911 až do okupace ČSR, kdy tuto agendu převzaly německé úřady.

Agenda prohlídek pražských a venkovských divadel po stránce elektrotechnického zařízení a další mechanizace v divadelních budovách byla předána technickému oddělení od policejního oddělení zemského úřadu. Spadala pak pod oddělení 6, 23 a IV-2d.

V roce 1928 se agenda zemského úřadu rozšířila především o hospodářsko-finanční úsek a z působnosti ministerstva byla do úřadu přenesena mezi jinými záležitostmi i péče o údržbu silnic, menších železničních úseků, pouličních a lanových drah. Zemský úřad vyřizoval žádosti o subvence na stavby, povoloval a upravoval vybírání mýtného, schvaloval některé projekty a zúčastnil se vyvlastňování pozemků při stavbách nových drah a silnic.

Zemský úřad se dále zabýval přiznáváním autorizačního práva civilním technikům všech výrobních a stavebních oborů a prováděl typové zkoušky schopností motorových vozidel a vydával osvědčení o způsobilosti jízdy pro různé typy vozů.

7.11 Vodohospodářské záležitosti

I zde se jedná o technické oddělení, jež se zabývalo záležitostmi týkajícími se vodního hospodářství Čech. Do správy tak širokého rozsahu byla zapojena řada dalších oddělení vyřizující speciální vodohospodářské úseky. Průběhem doby s rostoucí vodohospodářskou aktivitou, zejména po roce 1929, kdy se právě různými vodohospodářskými pracemi čelilo nezaměstnanosti, vznikla řada nových oddělení. Stav vodohospodářské správy, jak se vytvořil ve třicátých letech, byl základem pro další období činnosti zemského úřadu i zemského národního výboru.

Tvořila jej tato oddělení s příslušnou agendou:

1. Vodoprávní oddělení: všeobecné záležitosti vodního hospodářství, právní povahy vod, prohlašování vody za veřejnou, vyvlastnění pozemků, odběr vody, opatření proti znečišťování vod, těžení písku, obecné užívání vody

2. Administrativně právní záležitosti vodohospodářských staveb

3. Meliorace: stavebně-finanční programy, dílčí rozpočty a uzávěrky, výplata subvencí, technickoekonomická kolaudace, zavodnění a odvodnění, kultivace a rekultivace, slínování a vápnění

4. Stavby údolních přehrad: projektování přehrad, správa přehrad budovaných státem, stavebně finanční programy, dílčí rozpočty, závěrky, daně, poplatky, dávky, výkup pozemků, správa budov a objektů, jež jsou součástí staveb zemských, technickoekonomická kolaudace

5. Vodní stavby splavných řek: splavnění řek, budování přístavů, údolních přehrad, stavební programy a zprávy pro zemské zastupitelstvo, dílčí rozpočty a uzávěrky, příspěvky země, výkup a vyvlastnění půdy

6. Vodní nádrže a využití vodní energie: stavebně finanční programy, dílčí rozpočty a uzávěrky, správa budov, technickoekonomická kolaudace

7. Vodovody a kanalizace: stavebně finanční programy, rozpočty a uzávěrky, výplata subvencí, technickoekonomická kolaudace

8. Hrazení bystřin: stavebně finanční programy, rozpočty, uzávěrky, daně, poplatky, výkup pozemků, pronájem, technickoekonomická kolaudace, evidence zahrazovacích staveb, výzkumnictví

9. Elektrizace vodních cest: stavebně finanční programy, stavby vodních elektráren, rozpočty a uzávěrky, daně, poplatky, správa budov elektráren, technickoekonomická kolaudace

10. Hydrologická služba: pozorování vzdušných srážek a vodních stavů, varovná služba povodňová, předpověď vodního stavu, hydrologická dobrozdání, katastr vodních sil, hydrologické posudky při návrzích staveb vodních a mostních

11. Regulace toků nesplavných: stavebně finanční programy, projekty, rozpočty, uzávěrky, výkup a pronájem pozemků, technickoekonomická kolaudace, evidence

12. Zeměměřičské oddělení: geometrická evidence státních říčních pozemků na splavných i nesplavných řekách, knihovní pořádky, pronájem pozemků

13. Znalecko-vodoprávní: znalecké posudky hydrologické, podávání posudků o plánech vodních cest

Při vyřizování tak různorodých agend spolupracovala tato oddělení samozřejmě s jinými úřady – s podřízenými vodohospodářskými odděleními okresních úřadů a dále s ministerstvy. Při vyřizování všech podstatnějších staveb spolupracovala s Ředitelstvím pro stavbu vodních cest, s předválečným ministerstvem veřejných prací, s poválečným ministerstvem techniky a ministerstvem zemědělství. Po roce 1945 byla činnost zemského národního výboru v tomto směru značně omezená. Správní zásahy zemského národního výboru se vztahovaly jen na stavby a meliorace poměrně malého významu a malých finančních nákladů. Významnější a nákladnější stavby spadaly pod ministerstvo techniky³⁶, na které také přešla část této agendy po zrušení zemského národního výboru.

7.12 Oddělení církevní, nadační a školské

Církevní, nadační i školské záležitosti vedla samostatná oddělení zemské správy politické, zemského úřadu i zemského národního výboru. Náplň práce jednotlivých oddělení se postupem času měnila, docházelo i ke změnám v označení oddělení. Na správě se podílelo více oddělení současně, teprve koncem třicátých let se podařilo některé záležitosti soustředit do jednoho, případně dvou oddělení.

³⁶ Kompetence technické komise ZNV od 1.2.1947, sign. IV-4c, NA, ZÚ, kart. 2538

Církevní záležitosti vedlo ve své správě v průběhu let jedenáct oddělení zemského úřadu ve spolupráci s ministerstvem školství a osvěty jako nejvyšší instancí, při čemž zemský úřad vedl a evidoval spíše materiální a majetkové záležitosti. Se vznikem československé církve v roce 1918 přišel velký nárůst agendy tohoto oddělení.

Záležitosti nadační přebíralo rovněž v průběhu let více, celkem pět, oddělení. Od roku 1941 však byly nadace vedeny společně s církevními záležitostmi ve dvou odděleních. Některé studijní nadace byly vedeny v oddělení školském.

Školský odbor měl ve své správě nejen záležitosti školské, ale i různé záležitosti kulturně osvětové. Na jejich vyřizování se podílela řada oddělení, jejichž agenda se časově i tematicky překrývala. Střední a odborné školství bylo v různých obdobích přiřčeno buď k vysokým školám, které po roce 1938 přešly přímo pod ministerstvo školství, nebo k národnímu (obecné a měšťanské školy) školství. Kromě školské agendy rozhodoval tento odbor i o prostředcích určených na podporu kulturních zařízení země.

7.13 Záležitosti cenové, družstevní, zásobovací a vyživovací

Referát X Zemského úřadu v Praze vyřizoval agendu ve věcech cenových, družstevních, zásobovacích a vyživovacích v letech 1939 - 1949. Agenda zůstala v průběhu tohoto období v podstatě nezměněna. Po 2. světové válce přibyla nová - zavádění národních správ do družstevních podniků, přiděl konfiskátů výrobním družstvům ve smyslu dekretu č. 108/1945 Sb. z. a n., řešení majetkových poměrů družstev uzavřených pod tlakem okupace, organizace a kontrola příslušné agendy ONV aj.

K referátu bylo přiděleno také 8 samostatných úřadoven hospodářské kontroly se sídlem v Českých Budějovicích, Hradci Králové, Karlových Varech, Liberci, Pardubicích, Plzni, Praze a v Ústí nad Labem.

Referát X – Družstevnictví a řízení hospodářství se skládal ze 4 oddělení:

Oddělení X 1 – družstevní a zásobovací převzalo agendu dřívějších oddělení
28 b, VII 1b, III 3 c, III 6 z let 1939-1947

Oddělení X 2 – cenové převzalo agendu oddělení 28 a, VII 3, III 4 a, b,
III 4 z let 1939–1947

Oddělení X 4 – trestní převzalo agendu oddělení 28 b, VII 2c a III 5

Oddělení X 1 – družstevní a zásobovací bylo pověřeno těmito úkoly:

- 1) Všeobecné družstevní záležitosti a vedení evidence všech družstevních podniků

- 2) Spoluúčast při zakládání nových družstevních podniků a dozor nad nimi (horská pastevní družstva, výrobní družstva)
- 3) Zavedení a zrušení národních správ v družstevních podnicích a organizacích
- 4) Rozhodování o odměnách a odvolání národních správců, o mimořádných opatřeních v hospodaření národních správ
- 5) Řešení majetkových poměrů družstev, uzavřených pod tlakem nacistické okupace ve smyslu dekretu č. 5/1945 Sb. a zákona č. 128/1946 Sb.
- 6) Spoluúčast v rozhodování o přidělu konfiskátů českým družstvům ve smyslu dekretu č. 108/1945 Sb.
- 7) Spoluúčast na připomínkách k návrhům osnov zákonů týkajících se družstevního podnikání a družstevnictví vůbec
- 8) Propagace družstevnictví, školení pracovníků příslušných referátů ONV
- 9) Obhospodařování vázaných průmyslových a řemeslných výrobků
- 10) Kontrola zásobovací agendy u ONV, MNV a u maloobchodníků
- 11) Přidělování peněžních úvěrů pro kontrolní orgány zásobovací služby

Oddělení X 2 – vyživovací bylo pověřeno těmito úkoly:

- 1) Všeobecné věci vyživovací (odvolání, stížnosti, pokyny)
- 2) Ztráty potravinových lístků a jiných odběrních dokladů, přídavky potravin pro nemocné, dodatkové lístky pro těžce pracující atd., sklad potravinových lístků
- 3) Kontrola vyživovací agendy u ONV a statutárních měst
- 4) Kontrola velkospotřebitelů (nemocnic, ústavů, hotelů aj.)
- 5) Tisk potravinových lístků, tabáček, odběrních dokladů na textil, mýdlo apod.
- 6) Kontrola výkazů ONV o výdeji potravinových lístků

Oddělení X 3 – cenové bylo pověřeno těmito úkoly:

- 1) Tvorba cen, pokud nenáleželo Nejvyššímu úřadu cenovému
- 2) Dohled na příslušnou činnost ONV a statutárních měst
- 3) Rozhodování o odvoláních proti výměrům ONV a statutárních měst ve věcech cenových, stanovení nájemného a pachtovného z nemovitostí
- 4) Organizace a vybavení úřadoven cenové (hospodářské) kontroly
- 5) Vedení statistiky o činnosti úřadoven cenové kontroly

Oddělení X 4 – trestní bylo pověřeno těmito úkoly:

- 1) Trestní věci cenové, vyživovací a zásobovací
- 2) Žádosti o milost v trestních věcech cenových, zásobovacích a vyživovacích
- 3) Kontrola trestní agendy cenové ONV a statutárních měst
- 4) Vedení trestního rejstříku a trestní statistiky

7.14 Záležitosti finanční, vojenské, plánovací, právní, kontrolní

a personální

Tato oddělení a referáty Zemského úřadu a Zemského národního výboru v Praze měla následující složení:

Referát II – finanční se skládal podle organizace Zemského národního výboru v Praze platné od 2. 6. 1947 ze tří oddělení:

Oddělení II 1

- 1) Ústřední vedení státního hospodářství zemských a okresních národních výborů a pořízených úřadů
- 2) Sestavení dílčího státního rozpočtu, kapitoly „Správa vykonávaná zemskými a okresními národními výbory“ a hospodaření věcnými položkami tohoto pododdílu
- 3) Likvidace hospodaření okresních národních výborů z doby po 5. 5. 1945 v součinnosti s referátem samosprávním

Oddělení II 2

- 1) Zemský rozpočet, spoluúčast při sestavování zemské účetní závěrky
- 2) Správa zemských úředních a obytných budov
- 3) Zemské patronáty
- 4) Správa zemského movitého jmění a zemského dluhu
- 5) Evidence a pojištění zemského majetku
- 6) Finanční účast země na elektrizaci
- 7) Zemské podpory silniční, zemské silniční akce po stránce finanční
- 8) Vybavení zemských ústavů
- 9) Zemské příspěvky na ubytování vojska, příspěvky závodním kuchyním
- 10) Pojišťovny, akciové společnosti, společnosti s r.o., pojišťovací spolky
- 11) Banky, spořitelny, záložny, úvěrní ústavy

- 12) Jmenování vládních komisařů spořitelen po dohodě s personálním referátem
- 13) Zemský pojišťovací fond
- 14) Národní správy v peněžních a pojišťovacích ústavech

Oddělení II 3

- 1) Obecní dávka z přírůstku hodnoty nemovitostí a obecní dávka ze zábav
- 2) Dozor na vybírání dávek a poplatků obecních a okresních

Oddělení I 2 – vojenské, součást referátu I – vnitro, do jeho působnosti náležela agenda:

- 1) Vojenské záležitosti podle branného zákona a branných předpisů
- 2) Součinnost při propouštění ze státního svazku osob podléhajících branné povinnosti
- 3) Ubytování vojska a s tím související případná agenda vyvlastňovací
- 4) Provádění zákona o válečných úkonech
- 5) Náhrada škod vojenským osobám
- 6) Zprošťování od vojenské služby pro případ mobilizace a války
- 7) Provádění zákona na obranu státu
- 8) Záležitosti mobilizační, demobilizační a evakuační
- 9) Tajné věci vojenského rázu
- 10) Dohled na nižší orgány veřejné správy ve věcech vojenských
- 11) Svaz brannosti
- 12) Poštovní holubi

Referát V – plánovací se dělil na 4 oddělení:

Oddělení V 1 – všeobecné věci plánování, podklady, příprava

- 1) Všeobecné záležitosti administrativní a jejich zpracování pro plánovací službu zemskou a místní
- 2) Finanční podpora plánování v krajích a obcích
- 3) Evidence plánovacích akcí, styk s plánovacími orgány Státního úřadu plánovacího, ministerstev, vědeckých ústavů, plánovacími odbory zemských národních výborů v Brně a Bratislavě, s plánovacími referáty a komisí ONV a MNV

- 4) Opatření projektů, návrhů a studií od odborných referátů zemského národního výboru, jejich zpracování pro účely souborného plánování, zejména z oboru zemědělství, průmyslu, energetiky, vodohospodářství a dopravy
- 5) Zpracování projektů a návrhů jiných institucí a státních orgánů, národních podniků, ústavů aj.
- 6) Opatřování měřičských a kartografických podkladů pro plánování, dohled na provádění měřičských prací na místech, opatřování a zpracování geologických a půdoznaleckých podkladů a hydrologických průzkumů, podkladů meteorologických, mikroklimatických apod., styk s příslušnými ústavy
- 7) Evidence přírodních památek, rezervací, styk se Státním památkovým úřadem
- 8) Opatřování a zpracování statistik, potřebných pro plánování
- 9) Součinnost při sestavování dílčích návrhů státního rozpočtu

Oddělení V 2 – plánování krajinné

- 1) Vypracování dílčích zemských plánů
- 2) Opatřování a zpracování návrhů, projektů a studií od odborných referátů ONV a MNV, vědeckých ústavů a státních úřadů
- 3) Doplnění dat geologických, půdoznaleckých, meteorologických apod., styk s příslušnými vědeckými ústavy
- 4) Vyznačení územních zvláštností a charakteristik
- 5) Doplnění ústředních statistik údaji získanými z podniků, ústavů, úřadů apod.
- 6) Vypracování dílčích krajových (okresních) a místních plánů

Oddělení V 3 – plánování místní

- 1) Řízení plánovacích prací obcí a měst
- 2) Schvalování regulačních a jiných plánovacích výsledků obcí a měst

Oddělení V 4 – právní věci plánovací, stavební a požární

- 1) Stavební řády pro Čechy, sjednocení stavebního zákonodárství
- 2) Účelné zastavování obcí, zákaz a povolování staveb
- 3) Dohled na místní a okresní národní výbory ve věcech stavebních
- 4) Trestně právní agenda ve věcech stavebních

- 5) Schvalování upravovacích a zastavovacích plánů
- 6) Právní a legislativní záležitosti plánovací.
- 7) Právní stanoviska k běžné agendě referátu.
- 8) Stavební ruch
- 9) Vyvlastňování pozemků pro stavební účely, státní stavební podpory, nouzová obydlí a nouzové stavby, daňové úlevy na opravy starých domů
- 10) Věci stavební obnovy
- 11) Divadla podle divadelního zákona č. 27/1887 ř. z., zemská a místní divadelní komise
- 12) Biografy podle ministerského nařízení č. 191/1912 ř. z.
- 13) Věci požární a hasičské

Studijně právní oddělení referátu VI – právního plnilo tyto úkoly:

- 1) Posuzování osnov zákonů, nařízení a vyhlášek v připomínkovém řízení
- 2) Péče o zachování právního řádu při výkonu pravomoci zemského národního výboru a jemu podřízených orgánů
- 3) Péče o jednotné zpracování nařízení, vyhlášek, oběžníků, směrnic a pokynů vydávaných Zemským národním výborem
- 4) Přezkoušení složitých případů, o kterých rozhoduje Nejvyšší správní soud
- 5) Správní soudnictví
- 6) Spolupůsobení při smlouvách, v nichž vystupuje jako smluvní strana státní správa zastoupená zemským národním výborem
- 7) Právní poradenství nižším samosprávným orgánům
- 8) Služební instrukce pro finanční prokuraturu

Personálního referát byl v roce 1948 zrušen a veškerá personální agenda přešla na prezidium Zemského národního výboru v Praze.

7.15 Účtárna

Agenda účtárny Zemského úřadu Praha v letech 1911 - 1949 byla rozdělena na tři hlavní skupiny – úřední záležitosti, hlavní účetní záležitosti a likvidační záležitosti týkající se jednotlivých kategorií zaměstnanců Zemského úřadu Praha a některých mu podřízených zemských ústavů a škol. Skupina hlavních účetních věcí byla rozčleněna na jednotlivé obory působnosti Zemského úřadu Praha, a sice - zemské hospodaření a zemský majetek, politická správa, policejní úřady a orgány, sociální péče, zdravotnictví, veterinářství, školství a kultura, církev, nadace, průmysl, obchod a živnosti, zemědělství, stavebnictví.

7.16 Zležitosti správy silnic a mostů

Tato správa byla náplní dvou oddělení zemské správy politické, zemského úřadu i zemského národního výboru, z nichž jedno oddělení vyřizovalo zležitosti spojené se správou silnic a druhé se správou mostů. Průběhem let se označení těchto oddělení měnilo nebo rozdělovalo na oddělení „a“ a oddělení „b“.

Správa se vztahovala na všechny silnice a mosty v Čechách. Jmenované instituce v druhé instanci financovaly a schvalovaly veškeré změny a opravy těchto silnic a mostů. Zásadní rozhodnutí však patřilo ministerstvu veřejných prací a ministerstvu financí.

7.17 Zležitosti průmyslu a dopravy

Agendou se zabývaly smíšené komise ZNV pro zjišťování a oceňování válečných škod a referáty z let 1945-1949: průmyslový (VIII), dopravní (XI), pro pozemkovou reformu (XIII), pro vnitřní osídlení a správu nepřátelského majetku (XIV). Jmenované referáty vznikly na místo příslušných komisí ZNV v důsledku reorganizace ZNV v Praze ukončené 2. 6. 1947.

Průmyslový referát (nové označení VIII) přebíral agendu průmyslové komise ZNV. Do působnosti průmyslového referátu členěného na dvě oddělení náleželo:

Oddělení VIII-1 - všeobecné věci a plánování průmyslu

- 1) Vnitřní organizace průmyslového oddělení
- 2) Informace pro tisk a rádio ve věcech průmyslových
- 3) Styk s ÚRO a se závodními radami ve věcech průmyslových
- 4) Součinnost s hospodářskou radou a hospodářskými komisemi ZNV
ve věcech průmyslových
- 5) Klasifikace podniků

- 6) Organizace průmyslového plánování
- 7) Koordinační styk s ústředními úřady ve věcech průmyslových a průmyslového plánování
- 8) Osídlování z hlediska průmyslu
- 9) Oblastní průmysloví referenti ZNV
- 10) Likvidace zastavených průmyslových podniků po stránce technické
- 11) Příprava přidělového řízení podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. 10. 1945 č. 108/1945 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy

Oddělení VIII-2 - právní a komerční

- 1) Zavádění a rušení národních správ průmyslových podniků podle dekretu č. 5/1945 Sb. z. a n. ze dne 5. 5. 1945 o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů
- 2) Revizní sbor pro průmyslové podniky v národní správě
- 3) Evidence činnosti národních správ průmyslových podniků
- 4) Právní poradenství ve věcech průmyslových
- 5) Provádění dekretu č. 108/1945 Sb. z. a n. při průmyslových podnicích
- 6) Živnostensko-právní agenda týkající se průmyslových podniků, včetně agendy trestní
- 7) Spolurozhodování o tovární povaze podniků
- 8) Věci všech průmyslových oborů, podle organizace hospodářských skupin ústředního svazu průmyslu z hlediska právního a komerčně-technického
- 9) Sledování průmyslového vyzvědačství
- 10) Úvěrové hospodářství průmyslových podniků
- 11) Finanční otázky, plánování průmyslu
- 12) Komerčně-technická kontrola provozu a bilancování průmyslových podniků
- 13) Statistika průmyslových podniků a výroby
- 14) Exportní agenda
- 15) Likvidace zastavených průmyslových podniků po stránce finanční³⁷

³⁷ Viz NA, fond ZÚ-ZNV, karton 248.

Dopravní referát (nové označení XI) přebíral agendu dopravní komise (DK) a Bezpečnostní sekce dopravy (BSD). Referát se skládal ze dvou oddělení, kterým náležela tato působnost:

Oddělení XI-1 (dříve BSD) – dopravně-právní

- 1) Silniční doprava
- 2) Dohled a výchova v bezpečnosti dopravy
- 3) Organizace silničních kontrol, povolování silničních závodů
- 4) Dopravně-trestní agenda
- 5) Vyučování v jízdě motorovými vozidly, koncese k živnostenskému výcviku řidičů motorových vozidel
- 6) Silnice a cesty, dálnice, mosty (vznik, udržování, zrušení)
- 7) Letectví a pošta po stránce právní
- 8) Železnice (spolupůsobení s ministerstvem dopravy při udělování stavebního povolení)
- 9) Vyvlastňování pozemků pro stavbu silnic, cest, železnic, letišť

Oddělení XI-2 (dříve DK) – hospodářsko-dopravní

- 1) Účast na plánování dopravy
- 2) Různá odvolání ve věcech dopravních komisí ONV, například přezkoušení povolení k jízdě, zajišťování vozidel, restituční řízení, přidělování motorových vozidel do národní správy aj.
- 3) Zajišťování utajených, případně odcizených motorových vozidel
- 4) Přidělování motorových vozidel z akce UNRRA
- 5) Rovnoměrné rozdělování motorových vozidel v jednotlivých okresech
- 6) Prodej vozidel z národní správy do soukromého vlastnictví
- 7) Dohled na hospodaření motorovými vozidly u ONV
- 8) Činnost informační a poradní ve věcech motorové dopravy³⁸

³⁸ Viz NA, fond ZÚ-ZNV, karton 248.

Referát pro pozemkovou reformu se skládal ze tří oddělení:

Oddělení XIII-1 - konfiskace a přiděl půdy

(před 2. 6. 1947 tuto agendu vyřizovalo oddělení III-PK - pozemková komise)

- 1) Konfiskační řízení na území Čech podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. z. a n. ze dne 21. 6. 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, zrádců a nepřátel českého a slovenského národa
- 2) Rozhodnutí o osobách, které spadají pod ustanovení konfiskačního dekretu
- 3) Odvolací agenda
- 4) Drobný přiděl půdy ve vnitrozemí
- 5) Přiděl rozptýlených lesů do výměry 100 ha
- 6) Sledování a ochrana zájmů svazků územní samosprávy, zájmů státních a veřejných v přidělovém řízení
- 7) Technická revize a schvalování přidělových plánů
- 8) Oceňování zemědělského majetku a inventáře
- 9) Rozhodování o stížnostech proti rozhodnutí místních a okresních rolnických komisí ve vnitřním území
- 10) Sociální zaopatření zemědělských zaměstnanců konfiskovaných zemědělských podniků
- 11) Statistické podchycení dat týkajících se konfiskace a přidělu zemědělského majetku

Oddělení XIII-2 - zemědělské osídlování pohraničních území

(dřívější označení III-OA)

- 1) Zemědělské osídlování pohraničního území podle dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb. z. a n. ze dne 20. 7. 1945 o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci
- 2) Řízení přejímání a právní vypracování prováděcích pokynů a směrnic pro zemědělské o sídlení; organizace místních a okresních orgánů provádějících osídlení; projednání personálních otázek osídlovacích komisí ministerstva zemědělství; rozhodování o stížnostech proti rozhodnutím místních a okresních rolnických komisí v pohraničí;

rozhodování ve věcech právních a finančních při osídlení

- 3) Řízení osídlovací – zjišťování předpokladů pro osídlení jednotlivých oblastí; opatřování podkladů pro místní osídlení
- 4) Řízení a kontrola práce místních a okresních orgánů, osídlování usedlostí národními správci, uchazeči z vnitrozemí, reemigranty a repatrianty
- 5) Revize činnosti národních správců na konfiskovaném zemědělském majetku
- 6) Hospodářské věci osídlovací akce
- 7) Vypracování a schvalování hrubých rozvah a přidělových plánů pro osídlení po stránce přidělově – technické, dělení budov zemědělských usedlostí a posudky o jejich úpravě a rozdělení
- 8) Vyměřování osídlovaných zemědělských usedlostí
- 9) Řízení týkající se osídlování usedlostí osobami vojenskými, partyzány a příslušníky jejich rodin
- 10) Evidence a statistika zemědělského osídlování

Oddělení XIII-3 - národní správy v zemědělských závodech (dříve III-NS)

- 1) Dosazování národních správ a provádění ostatních ustanovení podle dekretu č. 5/1945 Sb. z. a n. ze dne 5. 5. 1945 o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů
- 2) Odborný dohled na národní správce na zkonfiskovaném zemědělském majetku
- 3) Národní správy na zemědělském a lesním majetku, nepodléhající konfiskaci (podle §3, dekretu č. 5/1945)
- 4) Rozhodování o námitkách proti rušení vnučených správ
- 5) Společné záležitosti s Národním pozemkovým fondem při ministerstvu zemědělství

Referát XIV pro vnitřní osídlení a správu nepřátelského majetku převzal agendu dvou referátů, a to Osídlovací komise (OK), Komise národní správy (KNS) a plnil tyto úkoly:

- 1) Zastupování ZNV v Praze v záležitostech vnitřního osídlení a správy nepřátelského majetku v poradních sborech Osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy a ve sborech a komisích ústředních úřadů
- 2) Koordinace agendy vnitřního osídlení, národních správ a konfiskace nepřátelského majetku mezi referáty zemského národního výboru
- 3) Usměrnování činnosti orgánů MNV a ONV zabývajících se otázkami vnitřního osídlení, správou a konfiskací nepřátelského majetku podle směrnic Osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy a některých ústředních úřadů
- 4) Kontrola a dozorčí pravomoc nad národními výbory ve věcech národní správy, osídlení a konfiskace
- 5) Sledování potřeb obyvatelstva v osídlovaných oblastech, informování zájemců o osídlení, propagace osídlení, podávání podnětů a návrhů Osídlovacího úřadu v záležitostech týkajících se vnitřního osídlení
- 6) Zřizování národních správ podle dekretu č. 5/1945 Sb., o stanovení a odvolání správců, stanovení jejich odměn, kontrola jejich činnosti, rušení národních správ aj.
- 7) Odvolací agenda ve věcech národních správ
- 8) Rozhodování o žádostech za zrušení majetkových převodů a majetkoprávních jednání uzavřených po 29. 9. 1938 pod tlakem okupace, nebo národní, rasové a politické perzekuce podle dekretu č. 5/1945 Sb. a zákona č. 128/1946 Sb., vynětí a restituce majetku podle § 24 dekretu č. 5/1945 Sb.
- 9) Rozhodování o žádostech ohledně uplatnění soukromoprávních nároků vůči zajištěnému nepřátelskému majetku
- 10) Konfiskační a přidělové řízení podle dekretu č. 108/1945 Sb., odvolání proti konfiskačním výměrům ONV a proti trestním nálezům podle citovaného dekretu
- 11) Revize národních správ
- 12) Povolování převozů bytových zařízení z nepřátelského majetku přidělených uchazečům
- 13) Likvidace skladišť zajištěného nepřátelského majetku

8. Ukončení činnosti ZNV a přenesení jeho agend

8.1 Zemský národní výbor 1948 - 1949

Dne 24. 2. 1948 vzhledem k politické situaci převzal předseda ZNV Ladislav Kopřiva (*28. 6. 1897, +13. 11. 1971) veškerou zodpovědnost za vedení ZNV³⁹. Dne 26. 2. 1948 byl ustaven Akční výbor Národní fronty při ZNV, v jehož čele stál předseda Ing. Jiří Cyphelly (*26. 6. 1911, +1980). Ze 120 členů obnoveného ZNV rezignovalo 11 členů, odvoláno výnosem ministerstva vnitra z 27. 2. 1948 a z 30. 3. 1948 bylo 48 členů. Do obnoveného ZNV přešlo tedy z obnoveného ZNV celkem 61 členů a výnosem ministerstva vnitra z 2. 4. 1948 bylo do něj povoláno 59 nových členů. Ministr vnitra ustavil podle vládního nařízení o volbě a pravomoci národních výborů radu ZNV. Předsedou obnoveného ZNV byl nadále Ladislav Kopřiva a jeho náměstkem zůstal PhMr. Otto Klička (*28. 12. 1913, +16. 7. 2008) a nově byli zvoleni náměstci Josef Dubský (*24. 3. 1902, +25. 11. 1979), JUDr. Jan Černoch (*6. 12. 1909, +1980) a PhDr. et JUDr. Dionysius Polanský (*8. 10. 1894, +6. 6. 1971). Působnost tohoto obnoveného ZNV, vzešlého na základě výsledku voleb do ÚNS a obnoveného po únorových událostech, skončila dne 24. 2. 1949, neboť rozhodnutím z 22. 2. 1949 rozpustil ministr vnitra Zemský národní výbor ke dni 25. 2. 1949 podle § 41 zák. č. 280/1948 Sb.⁴⁰ o krajském zřízení. Veškerá agenda lidové správy byla přenesena na krajské národní výbory⁴¹.

8.2 Krajské národní výbory a přenesení agend ZNV v Praze

V Ústavě 9. května⁴² byly národní výbory konečně zakotveny jako nedílná součást našeho státního zřízení. Ústava však přinesla základní změnu v jejich dosavadní soustavě, neboť zohledňovala připravované krajské zřízení, jež bylo vyhlášeno dne 21. 12. 1948 výše zmíněným zákonem 280/1948 Sb. Bylo zřízeno celkem 19 krajských národních výborů, z toho 13 v českých zemích, na území Čech se pak nacházelo krajů 8 – Pražský, Českobudějovický, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Hradecký a Pardubický.

³⁹ Oběžník č. 121 z 24. 2. 1948, tj. spis č. 2466-1948 prezidia ZNV, dochoval se pouze záznam v podacím protokolu ke spisům, NA, fond ZÚ-ZNV, kn. 17

⁴⁰ Zákon 280/1948 Sb. ze dne 21. prosince 1948 o krajském zřízení.

⁴¹ Zn. 150-22/2-1949-I/4, Věstník ministerstva vnitra XXXI, Praha, 1949.

⁴² Ústavní zákon 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948 Ústava Československé republiky.

Hlavní město Praha mělo zvláštní postavení, funkci KNV vykonával na základě zákona ze dne 24. 3. 1949 č.76/1949 Sb.⁴³ Ústřední národní výbor hl. m. Prahy.

Z působnosti ZNV byly ještě před ustavením KNV vládním nařízením 305/1948 Sb.⁴⁴ přeneseny některé pravomoci na okresní úřady. Jednalo se o část záležitostí finančních komisí, spolkových, vlajek a znaků, veřejných sbírek, divadelních, zbraní a střeliva, povrchových obchodních a spotřebních skladů výbušnin, nálezů, donucovacích pracoven, sázek, obrany státu, loterií, vojenských a trestních, jež jsou podrobně uvedeny v příloze „C“ zmíněného vládního nařízení.

Krajské národní výbory zahájily činnost 1. 1. 1949, byly podřízeny vládě a v jednotlivých oborech své působnosti věcně příslušným ministrům a ústředním úřadům. Usnesením vlády mohly být rozpuštěny. Působily v plenárních zasedáních. Do kompetence pléna náleželo výhradně schvalování krajského národohospodářského plánu a rozpočtu a kontrola jeho plnění, vyjadřovalo se ke všem personálním změnám nejen v orgánech KNV, ale i v orgánech a organizacích, jež byly KNV řízeny, a schvalovalo je. Bylo rovněž oprávněno vyhradit si k rozhodnutí kteroukoliv záležitost týkající se správy kraje⁴⁵. Dalšími složkami, výkonnými, byly:

rada – předseda, náměstci a referenti,

vykonávala usnesení pléna prostřednictvím příslušných referátů,

tj. zabezpečovala výkon veškeré správní agendy a kontrolovala činnost jednotlivých referátů, zodpovídala se plénu,

předseda (jeho náměstci) – zastupoval národní výbor navenek, řídil plenární

zasedání, svolával schůze rady, mohl samostatně rozhodnout o věcech

v kompetencích rady, do osmi dnů si musel vyžádat její dodateční schválení,

měl pravomoc pozastavit usnesení jakéhokoliv orgánu KNV a požádat o

rozhodnutí věcně příslušného ministra nebo radu.

referenti – volení členové pléna KNV, vedoucí jednotlivých referátů,

komise – měly funkci poradní, z pověření rady KNV mohly ve stanoveném rozsahu rozhodovat jejím jménem,

⁴³ Zákon 76/1949 Sb. ze dne 24. března 1949 o organizaci správy v hlavním městě Praze.

⁴⁴ Vládní nařízení 305/1948 Sb. ze dne 28. prosince 1948 o některých přesunech působnosti ve veřejné správě.

⁴⁵ Čechák, Vladimír: Vývoj veřejné správy v Československu a České republice 1945 – 2004, Praha, Eupress, 2004, ISBN 8086754227.

tajemník – ustanoven radou ze zaměstnanců KNV, schválen ministrem vnitra, účastnil se schůzí rady KNV s hlasem poradním, mimo jiné zastupoval předsedu KNV v jeho funkci služebního představeného zaměstnanců krajského národního výboru.

Postupně byly na základě zvláštních předpisů zřizovány referáty, v jejichž čele stál volený referent. V roce 1949 však žádné volby neproběhly, všichni členové pléna i jejich vedoucí funkcionáři byli ustanoveni. Jejich ustanovení proběhlo na základě předcházejícího projednání v krajských orgánech KSČ a následně v dosud fungujících Akčních výborech Národní fronty. Takto jmenované krajské národní výbory působily až do roku 1954.⁴⁶

Referentovi byl podřízený přednosta referátu a jeho prostřednictvím ostatní zaměstnanci referátu přidělení. V personálních věcech byli přednostové a ostatní zaměstnanci KNV podřízeni krajskému tajemníkovi.

Rozsah působnosti jednotlivých referátů KNV byl přesněji vymezen ve vyhláškách věcně příslušných ústředních úřadů, uveřejněných v Úředním listu Republiky československé.

8.2.1 Referáty KNV

I. Referáty pro všeobecné vnitřní věci⁴⁷ - v čele stál předseda KNV, dnem 25. února 1949, pokud se tak již nestalo dříve, přešly do působnosti referátů záležitosti volební a matriční, které dosud obstarával zemský národní výbor, a rovněž záležitosti týkající se sčítání obyvatel. Církevní a náboženské záležitosti přešly do působnosti referátu až na základě novelizace vládního nařízení ze dne 25. 10. 1949.

II. Referáty plánovací⁴⁸ - do čela referátu mohl být zvolen jen náměstek předsedy KNV. Na kraje byla předána agenda Referátu V zemského národního výboru.

⁴⁶ Čechák, Vladimír: Vývoj veřejné správy v Československu a České republice 1945 – 2004, Praha, Eupress, 2004, ISBN 8086754227.

⁴⁷ Vládní nařízení 35/1949 Sb. ze dne 22. února 1949 o referátech krajských národních výborů pro všeobecné vnitřní věci; Vládní nařízení 232/1949 Sb. ze dne 25. října 1949, kterým se mění předpisy o některých referátech krajských národních výborů.

⁴⁸ Vládní nařízení 303/1948 Sb. ze dne 28. prosince 1948 o plánovacích referátech krajských národních výborů.

III. Referáty bezpečnostní⁴⁹ - do jejich působnosti přešla ta bezpečnostní agenda zemského národního výboru, která nepřípadla pod přímou správu ministerstva vnitra, část referátu I ZNV, jež nepřípadla referátu pro vnitřní věci, dále pak záležitosti spolkové, jeho součástí bylo i krajské velitelství Sboru národní bezpečnosti.

IV. Referáty pro školství, osvětu a tělesnou výchovu⁵⁰ - z působnosti ZNV byla KNV předána agenda týkající se školství (včetně zemské školní rady, ZNV referát XX), kultury a nadací, kromě církevních, které spravoval referát pro všeobecné vnitřní věci.

V. Referáty práce a sociální péče⁵¹ - předána agenda ZNV referátu XVI – sociální péče, včetně péče o mládež, později pod tento referát přešla i agenda úřadů ochrany práce.

VI. Referáty zdravotní⁵² - předána agenda ZNV referátu XVI - zdravotnictví

VII. Referáty finanční⁵³ - těmto referátům byla předána nejen příslušná finanční agenda, kterou dosud spravoval zemský národní výbor, ale i agenda, kterou v oboru veřejných dávek vykonávalo zemské finanční ředitelství.

VIII. Referáty hospodářské⁵⁴ - pod tyto referáty připadla agenda z více referátů ZNV, zejména VIII - průmysl, IX – živnosti a obchod, s výjimkou živností zdravotnické povahy, obchodní, hostinské a výčepní, jež spravoval referát pro vnitřní obchod a výživu, zčásti pak i z referátů XI – dopravní a XIV – vnitřní osídlení a správa nepřátelského majetku.

IX. Referáty zemědělské⁵⁵ - předána ze ZNV veškerá agenda týkající se zemědělství, včetně pozemkové reformy a konfiskací, dle nařízení z dubna 1949 přešla pod tento referát i veterinární služba a záležitosti týkající se přenosu nemocí ze zvířat na lidi.

⁴⁹ Vládní nařízení 301/1948 Sb. ze dne 28. prosince 1948 o bezpečnostních referátech krajských národních výborů.

⁵⁰ Vládní nařízení 14/1949 Sb. ze dne 25. ledna 1949 o referátech krajských národních výborů pro školství, osvětu a tělesnou výchovu.

⁵¹ Vládní nařízení 29/1949 Sb. ze dne 15. února 1949 o referátech práce a sociální péče krajských národních výborů.

⁵² Vládní nařízení 28/1949 Sb. ze dne 15. února 1949 o zdravotních referátech krajských národních výborů; Vládní nařízení 112/1949 Sb. ze dne 27. dubna 1949, kterým se mění předpisy o zemědělských referátech a zdravotních referátech krajských národních výborů.

⁵³ Vládní nařízení 302/1948 Sb. ze dne 28. prosince 1948 o finančních referátech krajských národních výborů a o přenesení působnosti některých finančních úřadů na berní správy.

⁵⁴ Vládní nařízení 23/1949 Sb. ze dne 8. února 1949 o hospodářských referátech krajských národních výborů.

⁵⁵ Vládní nařízení 12/1949 Sb. ze dne 25. ledna 1949 o zemědělských referátech krajských národních výborů, Vládní nařízení 112/1949 Sb. ze dne 27. dubna 1949, kterým se mění předpisy o zemědělských referátech a zdravotních referátech krajských národních výborů.

X. Referáty pro vnitřní obchod a výživu⁵⁶ - předány z působnosti ZNV živnosti zdravotnické povahy, obchodní, hostinské a výčepní, a záležitosti spotřebních družstev a potravinářské výroby.

XI. Referáty technické⁵⁷ - zde byl kladen důraz zejména na rozvoj stavebnictví. Agendu týkající se stavby silnic a mostů a vodohospodářských záležitostí v Čechách zastřešoval technický referát ÚNV v Praze. Na základě vládního nařízení ze dne 22. 4. 1949 byla agenda ZNV z této oblasti předána okresním národním výborům.

Krajské národní výbory měly tedy 11 referátů, v praxi označovaných pouze římskou číslicí⁵⁸. Ústřední národní výbor v Praze měl referátů 13⁵⁹, agenda školství a osvěty zde byla rozdělena do dvou referátů IV. referát pro školství, vědy a umění a XII. referát pro informace, osvětu a tělesnou výchovu. XIII. referát bytový a pro potřeby primátora byl zřízen prezidiální referát, jež neměl číselné označení.

⁵⁶ Vládní nařízení 24/1949 Sb. ze dne 8. února 1949 o referátech krajských národních výborů pro vnitřní obchod a výživu.

⁵⁷ Vládní nařízení 13/1949 Sb. ze dne 25. ledna 1949 o technických referátech krajských národních výborů. Vládní nařízení 116/1949 Sb. ze dne 22. dubna 1949 o dalších přesunech působnosti ve veřejné správě.

⁵⁸ Čechová, Gabriela: Vývoj organizace a působnosti národních výborů v českých zemích v letech 1945 - 1960, Archivní časopis 12, 1962, s. 137.

⁵⁹ Vládní nařízení 80/1949 Sb. ze dne 31. března 1949 o vnitřní organizaci pražských orgánů lidové správy.

9. Závěr

V rámci spisové rozluky proběhly poměrně rozsáhlé skartace materiálů pocházejících z činnosti ZNV a jeho předchůdců. Lze je dát do souvislosti s tehdejšími nedostatkem papíru, proto se již tehdy organizovaly sběry papíru, do kterých byly zapojeny úřady všech stupňů. Spisy vybrané k uložení a ty, kterým ještě neproběhla skartační lhůta, byly prostřednictvím ústřední spisovny ZNV předány tehdejšímu Archivu ministerstva vnitra. Tzv. živé spisy byly roztrženy podle příslušnosti ke KNV, svázané do balíků a soustředěny v určených místnostech podle sídel jednotlivých referátů ZNV. Zde si je jednotlivá KNV přebírala nebo jim byly doručeny prostřednictvím výpravny ZNV.

Vyostřily se problémy s katolickou církví, proto byl zákonem 217/1949 Sb. zřízen v říjnu 1949 Státní úřad pro věci církevní, na nějž přešla působnost, kterou doposud vykonávaly ústřední úřady. Krajské a okresní národní výbory byly ve věcech týkajících se církevních záležitostí tomuto úřadu podřízeny.

Na základě pozdějších předpisů došlo k dalším přesunům bývalých agend ZNV z krajských na okresní národní výbory, čímž se, jak bylo zdůrazňováno, přiblížila více veřejná správa lidu. Vzhledem k tomu, že již 14. 12. 1948 rozhodla vláda o převedení 65 000 veřejných zaměstnanců do výroby, potýkaly se národní výbory všech stupňů s nedostatkem odborného personálu.

Zánikem Zemského národního výboru v Praze byla ukončena činnost úřadu, jež v tehdejší Evropě neměl, co se týká rozsahu činnosti, obdoby.

10. Seznam pramenů a literatury

10.1 Literatura

Čechová, Gabriela: Vývoj organizace a působnosti národních výborů v českých zemích v letech 1945 - 1960, Archivní časopis 12, 1962, s. 129-147.

Čechák, Vladimír: Vývoj veřejné správy v Československu a České republice 1945 – 2004, Praha, Eupress, 2004, ISBN 8086754227.

Dobeš, Jan; Hledíková, Zdeňka; Janák, Jan: Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, ISBN 9788071069065.

Kaplan, Karel: Příprava Ústavy ČSR v letech 1946 – 1948, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, ISBN 80-85270-13-7.

Mikule, Vladimír: Národní výbory a správní soudnictví v letech 1945 a 1948, In: Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989, str. 846–850, Praha, Karolinum, 2004, ISBN 80-246-0863-4.

Ratajová, Jana; Rataj, Tomáš: Národní výbory. Pokus o nový model veřejné správy (1945–1989). In: Osm set let pražské samosprávy, Prahy, str. 183–195, Praha, Scriptorium, 2002, ISBN 80-86197-38-7.

Schelle, Karel. Vývoj veřejné správy v letech 1848-1990. Vyd. 2. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-66-X.

Škoda, Václav: Národní výbory. Základní orgány jednotné státní moci v ČSSR, Praha, Svoboda, 1975.

Štafl, Adolf: Národní výbory místní, okresní, ústřední, zemské a Ústřední národní výbor hlavního města Prahy, Praha, Nákladem právníckého knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1947.

Vrbata, Jaroslav a kolektiv: Průvodce po archivních fondech a sbírkách, díl II., svazek 2, str. 60 – 88, Praha, Tisková, ediční a propagační služba MH, 1988.

Kolektiv autorů: Dějiny Československa v datech, Praha, Svoboda, 1968.

Kolektiv autorů: Československé dějiny v datech, Praha, Svoboda, 1986.

10.2 Archivní prameny

10.2.1 Fondy

Národní archiv (NA), fond Ministerstvo vnitra – nová registratura (MV-NR) 1945 – 1948

NA, fond Zemský úřad Praha (ZÚ) – prezidium

NA, ZÚ – dodatky

NA, ZÚ – Zemský národní výbor (ZNV)

10.2.2 Inventáře k fondům

Durmanová Marie., Zemský úřad Praha - prezidium, inventář, Praha, SÚA, 1963.

Machatková, Raisa, Zemský úřad Praha – dodatky, inventář, Praha, SÚA, 1970.

Janíková, Věra, Zemský národní výbor v Praze, inventář, Praha, SÚA, 1963.

Janíková, Věra, Zemský úřad Praha - státní občanství a matriční záležitosti, dílčí inventář, Praha, SÚA, 1963.

Janíková, Věra, Zemský úřad Praha - volební a obecní záležitosti, dílčí inventář, Praha, SÚA, 1964.

Helešicová, Věra, Zemský úřad Praha - spolkové záležitosti, dílčí inventář, Praha, SÚA, 1965.

Helešicová, Věra, Zemský úřad Praha - vodohospodářské záležitosti, dílčí inventář, Praha, SÚA, 1965.

Helešicová, Věra, Zemský úřad Praha - oddělení církevní, nadační a školské, dílčí inventář, Praha, SÚA, 1965.

Janíková, Věra, Zemský úřad Praha - policejní a bezpečnostní záležitosti, dílčí inventář, Praha, SÚA, 1966.

Helešicová, Věra, Zemský úřad Praha - záležitosti obchodu a živností, dílčí inventář, Praha, SÚA, 1966.

Helešicová, Věra, Zemský úřad Praha - stavební oddělení, dílčí inventář, Praha, SÚA, 1966

Helešicová, Věra, Zemský úřad Praha - oddělení silnic a mostů, dílčí inventář, Praha, SÚA, 1967.

Helešicová, Věra, Zemský úřad Praha - sociální, zdravotní a veterinární záležitosti, dílčí inventář, Praha, SÚA, 1967.

10.3 Zákony, nařízení

Zákon č. 126/1920 Sb. o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé.

Zákon 125/1927 Sb. o organizaci politické správy.

Vládní nařízení č. 187/1929 Sb. ze dne 18. prosince 1929 o některých přesunech působnosti ministerstev na úřady zemské.

Vládní nařízení č. 186/1929 Sb. ze dne 18. prosince 1929 o některých přesunech působnosti zemských úřadů na úřady okresní.

Vládní nařízení 136/1939 Sb. ze dne 4. července 1939 o právním postavení židů ve veřejném životě.

Vládní nařízení 275/1942 Sb. ze dne 8. července 1942 o přesunu některých agend z působnosti zemských úřadů na města se zvláštním statutem.

Vládní nařízení 187/1929 Sb. ze dne 18. prosince 1929 o některých přesunech působnosti ministerstev na úřady zemské.

Vládní nařízení 149/1936 Sb. ze dne 5. června 1936 o dalších přesunech působnosti zemských úřadů na úřady okresní.

Vládní nařízení 150/1936 Sb. ze dne 5. června 1936 o některých přesunech působnosti zemských výborů na okresní výbory.

Vládní nařízení 151/1936 Sb. ze dne 5. června 1936 o některých přesunech působnosti ministerstev na zemské úřady.

Vládní nařízení 136/1939 Sb. ze dne 4. července 1939 o právním postavení židů ve veřejném životě.

Vládní nařízení 108/1940 Sb. ze dne 22. února 1940 o některých opatřeních k zjednodušení správy při územních nebo jiných změnách ve vnitřní správě.

Vládní nařízení 103/1941 Sb. ze dne 23. ledna 1941 o změně jednacího řádu pro zemské a okresní úřady.

Vládní nařízení 24/1942 Sb. ze dne 6. listopadu 1941 o pravomoci zemského vicepresidenta.

Vládní nařízení 275/1942 Sb. ze dne 8. července 1942 o přesunu některých agend z působnosti zemských úřadů na města se zvláštním statutem.

Vládní nařízení 49/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945 o prvních volbách do okresních a zemských národních výborů.

Vládní nařízení 4/1945 Sb. ze dne 5. května 1945 o volbě a pravomoci národních výborů.

Vládní nařízení 120/1946 Sb. ze dne 27. května 1946 o obnovení národních výborů na podkladě výsledku voleb do ústavodárného Národního shromáždění.

Zákon 280/1948 Sb. ze dne 21. prosince 1948 o krajském zřízení.

Ústavní zákon 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948 Ústava Československé republiky.

Zákon 76/1949 Sb. ze dne 24. března 1949 o organizaci správy v hlavním městě Praze.

Vládní nařízení 35/1949 Sb. ze dne 22. února 1949 o referátech krajských národních výborů pro všeobecné vnitřní věci.

Vládní nařízení 301/1948 Sb. ze dne 28. prosince 1948 o bezpečnostních referátech krajských národních výborů.

Vládní nařízení 302/1948 Sb. ze dne 28. prosince 1948 o finančních referátech krajských národních výborů a o přenesení působnosti některých finančních úřadů na berní správy.

Vládní nařízení 303/1948 Sb. ze dne 28. prosince 1948 o plánovacích referátech krajských národních výborů.

Vládní nařízení 12/1949 Sb. ze dne 25. ledna 1949 o zemědělských referátech krajských národních výborů.

Vládní nařízení 112/1949 Sb. ze dne 27. dubna 1949, kterým se mění předpisy o zemědělských referátech a zdravotních referátech krajských národních výborů.

Vládní nařízení 13/1949 Sb. ze dne 25. ledna 1949 o technických referátech krajských národních výborů.

Vládní nařízení 14/1949 Sb. ze dne 25. ledna 1949 o referátech krajských národních výborů pro školství, osvětu a tělesnou výchovu.

Vládní nařízení 23/1949 Sb. ze dne 8. února 1949 o hospodářských referátech krajských národních výborů.

Vládní nařízení 24/1949 Sb. ze dne 8. února 1949 o referátech krajských národních výborů pro vnitřní obchod a výživu.

Vládní nařízení 28/1949 Sb. ze dne 15. února 1949 o zdravotních referátech krajských národních výborů.

Vládní nařízení 29/1949 Sb. ze dne 15. února 1949 o referátech práce a sociální péče krajských národních výborů.

Vládní nařízení 80/1949 Sb. ze dne 31. března 1949 o vnitřní organizaci pražských orgánů lidové správy.

Vládní nařízení 305/1948 Sb. ze dne 28. prosince 1948 o některých přesunech působnosti ve veřejné správě.

Vládní nařízení 232/1949 Sb. ze dne 25. října 1949, kterým se mění předpisy o některých referátech krajských národních výborů.

Vládní nařízení 116/1949 Sb. ze dne 22. dubna 1949 o dalších přesunech působnosti ve veřejné správě.

10.4 Internetové zdroje

Leo Schubert - https://cs.wikipedia.org/wiki/Leo_Schubert (přistoupeno 27. 12. 2021).

Jaroslav Pixa - <https://en.isabart.org/person/162752> (přistoupeno 27. 12. 2021).

Ladislav Kopřiva - https://cs.wikipedia.org/wiki/Ladislav_Kop%C5%99iva (přistoupeno 27. 12. 2021).

Otto Klička - https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/klicka_otto.html (přistoupeno 27. 12. 2021).

Josef Dubský - <https://tritius.holesov.info/authority/3630?search=2b70f56e-6a0c-4532-a529-e8bfc7cc04a7&lang=DE> (přistoupeno 27. 12. 2021).

Dionysius Polanský - https://cs.wikipedia.org/wiki/Dionysius_Polansk%C3%BD (přistoupeno 27. 12. 2021).